

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології

Кваліфікаційна робота
РОЛЬ НАТО У ПРОТИДІЇ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Виконав : студент VI курсу
Факультет історії, політології
та міжнародних відносин
спеціальності 052 Політологія
Дем'яненко Ангеліна Андріївна
Науковий керівник: кандидат історичних наук
професор кафедри політичних наук РДГУ
Герасимчук Таміла Федорівна
Рецензент: кандидат політичних наук, доцент
Кундеус Оксана Миколаївна

Рівне 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ НАТО ЯК СИСТЕМИ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ.....	6
1.1. Основні теоретичні підходи у дослідженні системи колективної безпеки	6
1.2. НАТО як модель колективної безпеки: структура та функції.....	14
1.3. Аналіз джерел та методи дослідження.....	28
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ НАТО ТА СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ.....	33
2.1. Вплив збройної агресії Росії проти України на міжнародну систему безпеки.....	33
2.2. Нова стратегічна концепція НАТО.....	41
Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З НАТО В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ.....	49
3.1. Політико-правові основи співпраці України з НАТО.....	49
3.2. Впровадження стандартів НАТО.....	57
3.3. Допомога НАТО Україні.....	64
3.4. Стратегічна візія НАТО щодо членства України	73
3.5. Нові формати військової підтримки України.....	78
Висновки до 3 розділу.....	84
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	90

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Співпраця з міжнародними організаціями є важливим елементом зовнішньої політики України, особливо в умовах сучасних викликів, з якими країна стикається через повномасштабне вторгнення Російської Федерації. Ця співпраця забезпечує ефективне представництво на міжнародній арені та допомагає вирішувати нагальні проблеми, що постали перед українським суспільством.

Збереження територіальної цілісності та національної безпеки є стратегічною метою України і розвиток конструктивного діалогу з Організацією Північноатлантичного договору грає ключову роль у досягненні цієї мети. Співпраця з НАТО дозволяє Україні суттєво підвищити свою обороноздатність, поліпшити підготовку військовослужбовців та забезпечити належну ефективність оборони. Це, в свою чергу, позитивно впливає на здатність країни протистояти російській агресії та гарантувати свою національну безпеку.

Повномасштабне вторгнення, що розпочалося 24 лютого 2022 року, стало серйозним випробуванням для України і засвідчило, наскільки важливою є співпраця з міжнародними партнерами у сфері безпеки. Військова агресія Росії вимагає не лише військової допомоги, але й тісної координації в рамках міжнародних альянсів. Оголошення України про відмову від політики позаблоковості стало важливим кроком, що відкриває нові можливості для зміцнення підтримки з боку НАТО і ставить питання євроатлантичної інтеграції на порядок денний.

У зв'язку з цим, питання співпраці України з НАТО набуває особливої актуальності. Необхідність реформування безпекового сектору та Збройних Сил України стає не лише механізмом досягнення членства в Альянсі, але й є критично важливим для забезпечення національних інтересів. Безпека, що розуміється як здатність нейтралізувати загрози, є основою для стабільного розвитку української державності.

Означені аспекти і визначають актуальність вивчення проблем безпекової співпраці України з Організацією Північноатлантичного Договору, а також пов'язаних з ними питань.

Мета наукової роботи – комплексне дослідження передумов, поступу, стану та перспектив безпекового співробітництва України і Організації Північноатлантичного договору на сучасному етапі – в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, що розпочалась в 2022р.

Означена мета визначає наступні завдання дослідження:

- Охарактеризувати основні теоретичні підходи у дослідженні системи колективної безпеки.
- Здійснити аналіз джерел та методів дослідження.
- Дослідити вплив війни Росії проти України на міжнародну систему безпеки.
- Проаналізувати нову стратегічну концепцію НАТО.
- Охарактеризувати особливості співпраці України з НАТО в умовах повномасштабної збройної агресії Росії.

Об'єктом наукового дослідження є дослідження ролі НАТО як системи колективної безпеки.

Предмет дослідження – роль НАТО у протидії збройній агресії Росії проти України.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання завдань, визначених у роботі, було застосовано низку загальнонаукових і спеціальних методів. Методологія дослідження ґрунтується на синтезі різних підходів, серед яких діалектичний, системний, історичний та інші. Основним методом є діалектичний підхід, що базується на системному аналізі досліджуваних явищ як взаємопов'язаних процесів, що дозволяє отримувати найбільш точні знання, відповідні реальності.

Системний підхід дав змогу розглядати співпрацю між Україною та НАТО як взаємовигідне партнерство на державному, регіональному та глобальному рівнях. Історичний підхід був використаний для хронологічного аналізу політичних подій і фактів співпраці України з НАТО, що дало змогу дослідити їх у динаміці та виявити зв'язок між минулим, теперішнім і майбутнім. Саме цей підхід зумовив виділення передумов сучасної співпраці України та НАТО в окремий розділ дослідження.

Завдяки порівняльному методу були виявлені спільні та відмінні риси підходів партнерів до безпекових проблем, формування і реалізації відповідних політик та програм. Описовий аналіз дозволив детально проаналізувати передумови та стан безпекової співпраці між Україною та НАТО в різні періоди, а також виявити загальні тенденції та закономірності в їхніх відносинах.

Додатково були застосовані інституційний підхід і контент-аналіз. Інституційний метод надав можливість дослідити вплив інституцій, провідних політиків, політичних партій та військових на формування курсу і реалізацію пріоритетних напрямків співпраці України з НАТО. Контент-аналіз дозволив виявити семантичне навантаження та основні акценти в документах Україна–НАТО, виступах політиків, думках окремих авторів і науковців, що сприяло систематизації та інтерпретації отриманих результатів для подальшої аналітики та використання у науковому дослідженні.

Структура дослідження. Дана робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Список використаних джерел складається з 79 позицій. Загальний обсяг дослідження складає 99 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ НАТО ЯК СИСТЕМИ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Основні теоретичні підходи у дослідженні системи колективної безпеки

Проблема міжнародної безпеки в сучасних умовах є однією з найважливіших. В історичному зрізі можна простежити, що практично жодній в світі державі не вдавалося самотужки вести активну політику в ізоляції від інших країн та коаліцій. Як наслідок, науковий інтерес у контексті сучасності становить формування колективної безпеки, яка забезпечує мир у світі, та превентивне реагування на можливість виникнення держав-агресорів та веде ефективну боротьбу проти них.

Система колективної безпеки є важливим аспектом сучасних міжнародних відносин і спрямована на забезпечення миру у цілому світі та стабільної ситуації. Головна ціль полягає в тому, що безпека окремої країни - залежить від колективних зусиль усіх країн-учасниць організації, яка відповідає за колективну безпеку. Цей підхід передбачає, що агресія проти однієї держави розглядається як агресія проти усіх інших країн, що створює умови для спільної реакції на порушення міжнародного правопорядку.

Повномасштабне вторгнення та збройна агресія Росії проти України призвело до переміни усього безпекового середовища і має негативні наслідки для гармонійних міжнародних відносин. Закінчення збройної агресії та вирішення складних проблем, пов'язаних з бойовими діями перебувають у площині системи колективної безпеки.

Перш за все, в контексті нашого дослідження варто окреслити поняття колективної безпеки, яке не має єдиного визначення в науковій літературі. В

монографії О. Власюка зазначено, що колективна безпека – це «система спільних дій держав світу чи певного регіону, метою якої є запобігання виникнення загроз загальному миру, придушення агресії чи інших порушень в окресленому регіоні чи світі» [62, с. 94].

Крім цього, Р. Примуш подає таке визначення даного поняття: «Колективна безпека – це історична категорія, яка визначає стан захищеності суспільства, держави, співдружності держав від протиправних зовнішніх та внутрішніх посягань на їхні життєві інтереси» [32, с. 71].

Т. Чехович визначає колективну безпеку як систему спільно визначених заходів держав конкретно визначеного регіону або всього світу, які були впроваджені для того, щоб підтримувати мир, усувати загрози та акти агресії інших країн. Колективна безпека має правову основу у вигляді багатостороннього договору, зміст та особливості якого визначаються тими країнами, які беруть в нього участь. Варто підкреслити, що такий договір має три обов'язкові положення серед яких: вирішувати суперечності мирним шляхом; не вдаватися до використання військової сили; забезпечувати ефективну [70].

Колективна безпека характеризується такими ознаками:

- колективна безпека – це коаліція окремих держав, які мають спільні цінності в різних галузях та тісно взаємодіють між собою;
- країни-учасниці взаємодіють між собою в контексті конкретних інститутів;
- країни-учасниці мають спільні погляди за забезпечення світової безпеки завдяки своїй співпраці у сфері створення єдиної воєнної структури та сил оборони;
- безпека країн-учасниць має реалізовуватись і через вплив на інші держави, які не входять до складу коаліції;

- зберігається пріоритет спільних інтересів членів коаліцію по відношенню до національних чи індивідуальних;
- в центрі уваги коаліції – людська безпека;
- акцент робиться на здійсненні превентивних дій, а не на усуненні наслідків загрози [8, с. 114].

Вважаємо, що слід також проаналізувати поняття «системи міжнародної безпеки» більш детально. О. Чернега визначає його як комплекс визначених та пов'язаних міждержавних організацій та відносин, економічних, військових, суспільних, дипломатичних заходів, метою яких є забезпечення колективної безпеки різних держав [69, с. 94].

Основною характеристикою системи колективної безпеки є група держав, що об'єднана загальною метою, яка передбачає захист своїх територій та суверенітету. Крім цього, це включає систему військово-політичних заходів, які зосереджені на протидію потенційному ворогу або агресору. Варто зазначити, що в науковій літературі виділяють різні види організацій, які відповідають за колективну безпеку і мають специфічну мету та особливий тип міждержавної коаліції. Варто зазначити, що це може бути таке об'єднання держава, котре має спільну історію, національні цінності, суспільно-політичний устрій (Варшавський договір, НАТО, Європейський Союз). При цьому будь-яка коаліція створюється з конкретною метою, яка, як правило, передбачає боротьбу з зовнішніми загрозами територіальній цілісності групі держав, які зацікавлені в колективному захисті [2, с. 161]. В загальному колективна безпека фокусується на військово-стратегічних викликах, але вона не передбачає вирішення суспільних, економічних, екологічних проблем [2, с. 162].

О. Власюк аналізує особливості системи колективної безпеки у контексті її ефективності і зазначає, що:

1. Колективна безпека гарантує, що країна-агресор буде протистояти коаліції держава, які матимуть політичну та збройну перевагу. Відповідно, без колективної безпеки країни-агресори мали б більше впливу, адже у найгіршому випадку могли б очікувати рівне протистояння.

2. Колективна безпека передбачає створення великої кількості міжнародних окремою метою яких є збереження миру у світових масштабах. Перш за все, такі організації надають інформацію стосовно експансіоністських планів інших держав, а також вони створюють міжнародні форуми, на яких представники різних держав обговорюють міжнародні цінності.

3. Колективна безпека забезпечує більший наступальний потенціал у різних сферах для країн-учасниць по відношенню до агресорів. У цьому випадку вони можуть робити попереджувальні заходи з превентивного нарощування сили [62, с. 95].

На нашу думку, створення конкретних міжнародних факторів у системі колективної безпеки є надзвичайно важливою проблемою сьогодення. Її вирішення полегшується завдяки об'єднанню різних країн щодо врегулювання міжнародних конфліктів, відновлення співпраці у різних галузях, охорони державних кордонів, підтримці боєздатності флотів та армій. Крім цього, є багато інших аспектів, які впливають на об'єднання зусиль різних країн задля колективної безпеки. До прикладу, на сьогоднішній день важливим фактором стримування країн-агресорів є розробка дороговартісної летальної зброї. Тим не менш, її виробництво та утримання передбачає великі витрати, однак бюджет однієї країни не передбачає використання таких коштів для військових цілей. Як наслідок, представники розвинених держав прагнуть вступити в коаліцію для того, щоб спільними зусиллями створювати ефективні фактори колективної безпеки. Тим не менш, для забезпечення ефективності системи колективної безпеки слід враховувати низку аспектів, які взаємопов'язані: стандартизація принципів навчання, розробки систем управління, боєприпасів тощо. Це реалізується через об'єктивний бік

військово-політичних відносин між країнами. Тим не менш, суб'єктивний бік передбачає утруднення цих процесів через політичні, культурні, економічні, суспільні погляди певних представників.

Г. Васильєв визначає такі принципи, які забезпечують ефективність колективної безпеки в контексті військово-політичному контексті:

1. Розробка єдиних концептуальних рішень стосовно рішень проблем колективної безпеки, розробки зброї, будівництва та розміщення військових баз, штабів тощо.

2. Розробка єдиних законодавчих проєктів у військово-політичній галузі для усіх країн-учасниць угруповання, яке забезпечує колективну безпеку у світі.

3. Створення міждержавних домовленостей між країнами-учасниками стосовно можливостей спільного використання військових ресурсів, повітряного простору тощо.

4. Поступове розширення бази міжнародно-правового співробітництва на двосторонній та багатосторонній основі [2, с. 157].

Специфіка колективної безпеки полягає у вирішенні територіальних, економічних, державних, екологічних, етнічних, оборонних проблем, які з кожним роком стають все актуальнішими. На сьогоднішній день розробляються все більше договорів стосовно забезпечення колективної безпеки, які зберігаються у текстовому форматі і створюються міжнародними організаціями. Ті проєкти, які мають надзвичайну важливість або мають спеціальне спрямування, готуються міжнародними органами.

Науковці стверджують, що в сучасному міжнародному праві виділяють дві системи колективної безпеки – універсальну та регіональну. Універсальна система реалізується через діяльність ООН, а її ціль – підтримка та постійне зміцнення безпеки та миру у світі через спільну діяльність країн-учасниць

організації. У Статуті ООН вказано, що підтримання міжнародної безпеки та миру має здійснюватись відповідно до норм міжнародного права та реалізуватись Генеральною Асамблеєю і Радою Безпеки, компетенцію яких у цій сфері чітко розмежовано. Генеральна Асамблея може обговорювати різноманітні справи, питання та проблеми, які відносяться до міжнародного права, дотримання миру та безпеки у світі; Рада Безпеки відповідає за підтримання міжнародного миру та безпеки (ст. 24 Статуту ООН). В розділі VIII Статуту ООН написано, що за певних умов можуть бути створені регіональні системи, які будуть підтримувати колективну безпеку у конкретних регіонах.

Пункт 2 статті 52 Статуту ООН визначає компетенцію регіональних систем колективної безпеки щодо мирного врегулювання спорів між їх членами до передачі цих питань на розгляд Ради Безпеки ООН. Однак, у документі відсутнє чітке визначення поняття регіональних угод та органів, а також не встановлено конкретні межі їхніх повноважень. Водночас Статут ООН дозволяє залучати регіональні організації до примусових дій, але тільки за ініціативою і під керівництвом Ради Безпеки. Регіональні організації не мають права самостійно застосовувати примусові заходи без її дозволу, за винятком випадків, коли вчинено напад на учасника регіональної системи.

Важливим завданням сучасних регіональних систем є постійне сприяння зменшення та ліквідації зброї масового знищення. Це є превентивним заходом щодо виникнення жажливих збройних конфліктів на глобальному рівні. Тим не менш, у сучасності деякі країни чинять збройну агресію і системи колективної безпеки не можуть цьому зарадити. Зокрема, Північна Корея, Іран не підпорядковуються міжнародному праву та становлять загрозу для безпеки світу. Як відомо, після повномасштабного вторгнення Росії в Україну Іран проводить таємну ворожу політику щодо нашої держави і постачає зброю для країни-агресора. Керівництво України вже декілька разів попереджало терористичну країну про те, що вона дуже

нести відповідальність за усі ворожі дії на наміри. Тим не менш, Іран продовжує робити заяви про те, що він непричетний до збройної агресії в Україні. Іран ще з 70-х років XX ст. почав вести агресивну політику як по відношенню до своїх громадян, так і у висловлюваннях щодо інших країн. Крім цього, країна розпочала розвиток ядерної програми. Як бачимо, наявність таких держав є свідченням того, що організації, які відповідають за колективну безпеку не здатні впоратися з загрозою, яка сьогодні є надзвичайно великою.

Висуваємо припущення, що доцільно здійснити аналіз існуючих систем колективної безпеки, оцінити їх відповідність меті, цілям та завданням, які закріплені в Статуті ООН, визначити основні фактори їхнього існування. В цьому контексті варто окреслити систему колективної безпеки, яка була створена у 1949 році країнами Західної Європи, котрі підписали Північноатлантичний договір, який започаткував діяльність Організації Північноатлантичного договору (НАТО). Згідно з положеннями договору, головною метою НАТО є підтримання миру та безпеки шляхом утримання від застосування сили та збройних нападів країн-агресорів [27].

Як бачимо, дослідження системи колективної безпеки свідчить про те, що їх формування та розвиток є важливим аспектом підтримання політичної стабільності та забезпечення миру у світі в сучасних умовах, коли країни-агресори становлять велику загрозу для мирних держав. На початковому етапі створення систем колективної безпеки, серед яких Північноатлантичний альянс (НАТО) чи Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), мали за ціль об'єднання зусиль різних держав для реакції на загрози, які виникали після Другої світової війни. Тим не менш, з часом та розвитком їхня роль та функції еволюціонували, видозмінилися у зв'язку з новими викликами, які загрожують міжнародній безпеці.

Однією з найбільш важливих особливостей сучасних систем колективної безпеки є можливість адаптуватися до змін у світовому середовищі безпеки. Окрім традиційних та затверджених завдань, які

стосуються підтримки політичної стабільності та миру, такі системи беруть на себе відповідальність за сприяння у роззброєнні держав, які у перспективі можуть становити загрозу, зменшення кількості збройних конфліктів, а також запобігання розповсюдження зброї масового знищення. У цьому контексті важливим є залучення регіональних систем до виконання міжнародних обов'язків, що закріплені у Статуті Організації Об'єднаних Націй (ООН). Це дозволяє підвищити ефективність миротворчих зусиль та зміцнити глобальну систему безпеки [70, с. 278].

Тим не менш, сьогодні системи колективної безпеки зазнають низки нових викликів. На нашу думку, одною з найбільш суперечливих проблем є відповідність діяльності таких організацій міжнародного права, зокрема з основними правилами та принципами, що закріплені в Статуті ООН. До прикладу, НАТО на момент створення не відповідав вимогам регіональної структури, адже до його складу входили країни, які не були розташовані в одному регіоні. Це викликає питання щодо законності розширення НАТО та прийому нових членів на основі індивідуальних заяв, що в деяких випадках суперечить принципам, закріпленим у статутних документах.

Крім цього, відсутність визначення ролі регіональних організацій у миротворчих операціях та можливості застосування примусових заходів також викликає наукові дискусії. До прикладу, програма «Партнерство заради миру» , що діє в рамках НАТО, була розроблена вже після підписання Північноатлантичного договору і ставить під сумнів її відповідність початковим цілям організації. Водночас, незважаючи на ці виклики, регіональні системи колективної безпеки, такі як НАТО та ОБСЄ, продовжують відігравати важливу роль у зміцненні міжнародної безпеки та запобіганні ескалації збройних конфліктів [2, с. 161].

Важливою складовою успіху цих систем є їх здатність до багатостороннього співробітництва, яке базується на принципах довіри, взаємодопомоги та дотримання міжнародних норм. Таке співробітництво

дозволяє ефективно реагувати на локальні та глобальні загрози, запобігати збройним конфліктам і забезпечувати стабільність у регіонах, що є критично важливими для підтримки міжнародного правопорядку.

Варто сказати, що колективна безпека знаходиться у стані кризи, причиною якої є повномасштабне вторгнення Росії на територію України та подальші воєнні дії. Ще після анексії півострова Крим у 2014 році, терористичних операцій на сході держави та подальшого повномасштабного вторгнення, після великої кількості «стурбованостей», «хвилювань», «занепокоїн» іноземних партнерів стало зрозуміло, що відбувається криза безпеки у глобальному масштабі. У центрі цього знаходиться безпорадність ООН, метою якої є підтримання безпеки у всьому світі, зокрема, шляхом протидії та опору державам, які здійснюють збройну агресію [10, с. 130]. На нашу думку, ООН демонструє свою неспроможність захистити деякі держави від нападу та збройної агресії інших країн-учасниць організації, що у свою чергу, підтверджує, що система колективної безпеки має слабкі сторони.

Отже, системи колективної безпеки є важливою частиною міжнародної безпеки, незважаючи на виклики та суперечності. Їхня здатність до адаптації, багатостороннього співробітництва та активної участі в глобальних миротворчих процесах робить їх ключовими інструментами у досягненні стратегічних цілей миру та стабільності на міжнародній арені. У цьому контексті необхідним є подальше дослідження правових аспектів їх діяльності, аналіз ефективності реалізованих заходів та вивчення перспектив розвитку регіональних систем безпеки у відповідь на нові виклики глобальної безпеки.

1.2. НАТО як модель колективної безпеки: структура та функції

Головна мета існування НАТО реалізується у захисті безпеки та свободи усіх членів організації. Для досягнення цієї мети північноатлантичний альянс активно використовує політичний та військовий вплив, залежно від того, які

виклики постають перед ним. На сьогоднішній день організація постійно трансформується відповідно до викликів сучасності, адаптуючись до стратегічних викликів та характеру небезпек. В сучасних умовах альянс забезпечує стабільність у євроатлантичній зоні, але також реагує на виклики поза межами цього регіону, намагаючись нівелювати тероризм, вирішувати проблеми в галузі безпеки країн, які не входять до його складу.

Як відомо, Організація Північноатлантичного договору – це одна з провідних міжнародних організацій світу, до складу якої входять 32 країни-члени з Європи та Північної Америки, метою яких є співпрацю у галузі оборони та захисту територіальної цілісності держав. Таким чином, НАТО становить унікальний трансатлантичний зв'язок між двома континентами для забезпечення політичного і безпекового співробітництва, який виконує ряд важливих функцій, серед яких виділяють:

- *Захист населення.* У сучасному світі, який зазнає швидких змін, безпека є ключовим аспектом підтримки демократичного та стабільного суспільства.. Захист населення – це не тільки військовий аспект, але й багатогранний підхід, що включає забезпечення безпеки в усіх сферах життя. Це включає захист від фізичних небезпек (терористичні акти, військові напади), екологічних катастроф, кібер-загроз, пандемій та інших надзвичайних ситуацій, які становлять загрозу життю населення. НАТО на постійній основі працює над тим. Щоб забезпечити безпеку своїм громадянам за допомогою ефективної системи колективної оборони. Організація також підтримує механізми реагування на різні загрози шляхом обміну інформацією, підвищення готовності цивільних служб та зміцнення національних інфраструктур, таких як енергетична, транспортна та комунікаційна [що таке].

- *Розвиток партнерських відносин.* Варто зазначити, що запорукою успішної оборонної здатності є налагодження партнерських відносин. У цьому контексті НАТО має великі можливості для розвитку партнерських відносин між країнами-партнерами, надаючи платформу для обміну досвідом та

створення політичного діалогу. Активна співпраця має на меті обговорення питань безпеки, реагування на виникнення нових загроз, а також зміцнення довіри між державами. В рамках НАТО на постійній основі проводяться зустрічі та консультації, що допомагають уникати виникнення конфліктних ситуацій через взаєморозуміння та діалог. Партнерські ініціативи в рамках альянсу передбачають спільні навчання, обмін інформацією та технологіями, а також роботу над міжнародними проєктами, які сприяють вирішенню глобальних проблем [72].

- *Протистояння новітнім загрозам.* Кожного року загрози світовій безпеці стають більш технологічними та комплексними. НАТО адаптується до цих глобальних змін, постійно розробляє нові методи боротьби з гібридними війнами, тероризмом, кіберзлочинністю та іншими викликами. Однією з важливих сфер роботи є розробка спільних заходів для боротьби з кіберзлочинністю та загрозами в космічному просторі. Крім цього, НАТО протидіє небезпекам, які виникли через використання новітніх технологій, до яких можна віднести дрони, штучний інтелект тощо. Альянс розробляє багато підходів, об'єднуючи ресурси та знання держав-членів для зміцнення обороноздатності перед новими викликами [72].

- *Сприяння миру і стабільності.* Важливою метою існування НАТО є сприяння стабільності та миру, яка виходить за межі оборони. Альянс намагається стабілізувати ситуацію в регіонах, де конфлікти становлять загрозу для міжнародної безпеки. НАТО на постійній основі в місіях та операціях для врегулювання криз, діючи разом з іншими міжнародними організаціями, серед яких ЄС та ООН. Підтримка країн-партнерів та регіонів допомагає знизити ризик виникнення складних конфліктних ситуацій, а також сприяє розвитку економічної стабільності та демократичних інститутів, що є запорукою довготривалого миру [72].

З моменту свого заснування Альянс активно працює над встановленням справедливого і стійкого мирного порядку в Європі, базуючись на спільних

демократичних цінностях, дотриманні прав людини та принципі верховенства права. Після завершення холодної війни ця мета отримала новий вимір, оскільки вперше в повоєнній історії Європи досягнення мирного порядку стало реалістичною перспективою.

Альянс формує необхідні умови для стабільного безпекового середовища в Європі, зміцнюючи демократичні інститути та прагнучи до мирного розв'язання конфліктів. Він працює над створенням таких умов, за яких жодна країна не зможе вдаватися до залякування чи тиску на іншу державу шляхом погроз силою або її застосування. Водночас НАТО слугує трансатлантичним форумом для спільних консультацій з усіх питань, що стосуються життєвих інтересів його членів, включаючи нові події, які можуть загрожувати їх безпеці, а також сприяє координації зусиль у сферах, що становлять спільний інтерес [18].

Крім цього, Альянс забезпечує стримування та захист від будь-якої агресії, націленої на держави-члени, відповідно до принципів Вашингтонського договору. Він був створений насамперед для колективної оборони країн Західної Європи і Північної Америки від можливого нападу з боку СРСР, що узгоджується з 51 статтею Статуту ООН, яка підтверджує право на індивідуальну або колективну самооборону у разі військового нападу на члена Організації [18].

У період холодної війни Альянс не використовував військову силу проти третіх країн або своїх членів, тоді як СРСР, очолюючи Організацію Варшавського договору, застосовував військові дії для втручання у внутрішні справи союзників по соціалістичному табору. Після завершення холодної війни НАТО прийняв на себе нові ключові завдання, серед яких зміцнення безпеки шляхом розвитку партнерських відносин з демократичними країнами Європи, Кавказу та Центральної Азії. Відповідаючи на зміни в середовищі безпеки, Альянс також взяв на себе додаткові зобов'язання, такі як подолання

нестабільності, що виникає внаслідок регіональних та етнічних конфліктів у Європі, а також загроз, що походять ззовні євроатлантичного простору [18].

Сьогодні діяльність НАТО розширюється, охоплюючи співпрацю з Україною, Росією та іншими країнами, які не є членами Альянсу. Він прагне адаптуватися до нових викликів безпеки XXI століття, таких як міжнародний тероризм та поширення зброї масового знищення. Щоб зберегти свою ефективність у забезпеченні захисту та зміцненні безпеки в умовах швидко змінюваного середовища, Альянс запроваджує всебічну трансформацію, яка охоплює всі аспекти його діяльності, включаючи нові завдання, розширення складу, вдосконалення військового потенціалу, розвиток нових партнерських відносин і нові підходи до ведення справ [18].

Таким чином, кожна з цих функцій є невід'ємною частиною стратегії НАТО, спрямованої на забезпечення миру, безпеки та стабільності як для держав-членів, так і для міжнародної спільноти в цілому.

У контексті нашого дослідження доцільно проаналізувати структуру НАТО для того, щоб більш детально описати функції та завдання альянсу, його організацію тощо. Варто зазначити, що альянс складається з *військової* та *цивільної* структур, кожен з яких необхідно проаналізувати.

Цивільна структура НАТО – це система політичних та адміністративних органів, яка несе відповідальність за керівництво НАТО та прийняття рішень в межах безпекової та політичної діяльності. Ця структура забезпечує функціонування НАТО в мирний час, ухвалюючи ключові політичні рішення та розробляючи стратегії. Вона підтримує співпрацю між державами-членами, координацію політики, а також інтеграцію військових і політичних інтересів для забезпечення колективної безпеки [27].

Аналізуючи політичну структуру, стверджуємо, що найважливішим органом, який відповідає за прийняття усіх рішень є Північноатлантична рада. Вона представляє собою великий форум, на якому країни-члени НАТО

обговорюють оперативні та військові проблеми. Ця рада може бути проведена на різних рівнях. Зокрема, раз на тиждень збираються послы країн, які входять до складу альянсу, мінімум два рази на рік збираються міністри оборони або міністри закордонних справ, періодично для обговорення збираються глави держав. Рішення Ради мають однакову юридичну силу, незалежно від рівня засідання. Як правило, на Раді обговорюються важливі безпекові питання, які потребують колективного рішення, однак кожна країна може запропонувати будь-яке питання, яке викликає занепокоєння, адже список проблем для обговорення є необмеженим [67, с. 11].

Важливою складовою політичної структури НАТО є Комітет оборонного планування, метою якого є вирішення питань, що пов'язані з плануванням колективної оборони. Він має схожі компетенції до Північноатлантичної ради, однак зосереджений на розробці директив для військового керівництва альянсу. У контексті КОП міністри закордонних також збираються на засідання хоча б два рази на рік для того, щоб обговорити оборонний потенціал альянсу, нові військові виклики тощо [27].

Необхідність створення Комітету оборонного планування виникла після виходу Франції з військової структури НАТО в 1966 році. Як наслідок, в альянсі сформовано два органи, які мають чіткий розподіл та рівні повноваження та юридичну силу: Рада обговорює та знаходить рішення політичних проблем, а комітет відповідальний за рішення військово-політичних питань. При цьому рішення даних структур є обов'язковими для виконання усіма країнами, які входять до складу НАТО [67, с. 11].

Комітет ядерного планування є головним органом, який відповідає за усі питання в галузі ролі ядерних можливостей у забезпеченні оборони та безпечного функціонування альянсу. Його функція полягає в обговоренні та координації ядерної стратегії членів НАТО. До складу цього комітету входять всі країни-члени НАТО, окрім Франції, яка вирішила не брати участь у ядерному плануванні організації. Серед учасників Комітету такі країни, як

США, Велика Британія, Німеччина, Італія, Канада, Туреччина, Польща та інші, включаючи нових членів – Фінляндію та Швецію. Ісландія бере участь як спостерігач, оскільки не має збройних сил. Таким чином, Франція є єдиною країною НАТО, яка утримується від участі в ядерних консультаціях і плануванні. Засідання Комітету ядерного планування відбуваються, як правило, двічі на рік на рівні міністрів оборони. Іноді ці зустрічі проводяться одночасно з Комітетом оборонного планування для узгодження спільної політики. У разі потреби можуть бути організовані додаткові зустрічі на рівні послів [27, с. 14].

Згідно з дослідженнями А. Моренчука, у складі НАТО є велика різних кількість різноманітних комітетів, що підпорядковуються Комітету оборонного планування та Північноатлантичній раді. Метою функціонування цих комітетів є детальний розгляд соціальних факторів політичних проблем та розробка рекомендацій щодо прийняття рішення у важливих сферах. Важливо підкреслити, що в кожному комітеті працюють представники усіх країн, які є учасниками альянсу. Аналізуючи функції цих комітетів, констатуємо:

- Політичний комітет є структурою, яка розглядає політичні проблеми, аналізує політичну ситуацію на рівні НАТО та на глобальному рівні та допомагає Північноатлантичній раді окреслити коло важливих питань у цій галузі;
- Економічний комітет розглядає економічні питання, які мають вплив на політику безпеки країн альянсу;
- Комітет з питань інфраструктури допомагає здійснювати аналіз щодо подальшого спільного фінансування необхідних об'єктів, які використовують НАТО;
- Бюджетний комітет надає пропозиції щодо внесків членів альянсу в цивільні та військові структури з метою закупівлі важливих об'єктів, фінансування оборонної здатності тощо;

- Науковий комітет розглядає проблеми науково-технічного плану, екологічні виклики. На сьогоднішній день його робота стає все більш актуальною, адже екологічні виклики є серйозною загрозою на глобальному рівні [15, с. 9].

Крім цього, альянс постійно проводить консультації, які стосуються різноманітних сфер діяльності. Якщо консультація стосується галузі озброєнь, небезпек, пов'язаних з можливістю застосування зброї масового знищення, то на ній, як правило, мова йде про політичні, технічні, військові, економічні можливості альянсу щодо закупівлі та утримання військового обладнання. У галузі інформаційної безпеки проводяться конференції, метою яких є розповсюдження інформації щодо політики НАТО, розуміння цілей альянсу іншими державами, які не входять до його складу [17, с. 19].

Парламентська асамблея НАТО – це міжпарламентарський форум, який збирається з метою обговорення питань оборони, безпеки, економічних відносин, зовнішньої політики, які викликають занепокоєння у країн-членів або становлять спільний інтерес. Основна мета Асамблеї – створювати діалог та можливість обговорення між усіма учасниками альянсу, допомагаючи забезпечити відповідність діяльності НАТО національним інтересам та демократичним процесам. Варто зазначити, що вона, хоч і підпорядковується НАТО, але є незалежною організацією, яка діє паралельно. Парламентська асамблея виконує важливу функцію, адже забезпечує зворотній зв'язок між національними парламентами та структурами НАТО. Це сприяє тому, щоб національні уряди, приймаючи рішення щодо участі у політиці альянсу, враховували потреби своїх виборців, які представляються парламентами. Крім цього, Парламентська асамблея встановлює контакти з тими країнами, які не входять в склад НАТО, але мають важливі партнерські відносини з альянсом [27].

Таким чином, політична структура НАТО забезпечує політичне керівництво, прийняття рішень і координацію між країнами-членами Альянсу.

Вона підтримує стратегічне управління та допомагає в інтеграції політичних і військових інтересів для досягнення колективної безпеки. Ця структура є ключовим елементом мирного функціонування НАТО та її готовності реагувати на міжнародні виклики.

Військова структура НАТО представляє комплексну систему управлінських та командних органів, які були створені з ціллю забезпечення можливості ефективної координації спільними військовими операціями країн, які входять до складу альянсу. Військова структура НАТО передбачає готовність до колективної оборони в разі потреби і підтримання миру [17, с. 28].

Військова структура залежить від управління військовим комітетом НАТО, що є найголовнішим органом і політично підпорядковується Північноатлантичній раді. Головною функцією комітету є консультація в межах альянсу стосовно військових питань. Крім цього, він несе відповідальність за здійснення військової діяльності.

Військовий комітет НАТО створює рекомендації стосовно військових проблем для вищих політичних представників та Генерального секретаря, а також дає вказівки головним командувачам стосовно здійснення конкретних військових дій. До його складу входять усі начальники штабів збройних сил країн, які входять до складу альянсу. Вони проводять засідання в рамках НАТО принаймні два рази на рік. На таких зустрічах обирається Голова комітету, який проводить організацію зборів та координує їх, готує проблемні питання для розгляду та надає необхідні пояснення [17, с. 29].

Військовий комітет функціонує на постійній основі через представників членів-країн альянсу, які були обрані начальниками генеральних штабів відповідних країн. Він також координує стратегічні командування НАТО. Варто зазначити, що в складі альянсу є два постійні стратегічні командувачі: Верховний головнокомандувач Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі,

штаб якого розташований у Касто в Бельгії, та Верховний командувач з питань трансформації, штаб якого знаходиться в Норфолку, штаті Вірджинія, США [27, с. 17].

Стверджуємо, що Верховний головнокомандувач НАТО у Європі є очільником об'єднаного оперативного командування, що контролює збройні сили, які надані країнами-членами альянсу. Крім цього, він несе повну відповідальність за здійснення військових операцій НАТО, незалежно від того, в якому місці вони проводились, а також виконує обов'язки командувача збройних сил в Європі та США. У свою чергу, Верховний головнокомандувач з питань трансформації має суто функціональну роль, адже від несе відповідальність за процес модернізації збройних можливостей та оборонних ресурсів альянсу. Крім того, він керує Об'єднаним командуванням збройних сил США [17, с. 29].

Слід підкреслити, що між двома командувачами раніше обов'язки було розподілено відповідно до географічної ознаки: Головнокомандувач в атлантиці відповідав за операції в межах регіону атлантичного океану в той час, як командувач в Європі керував європейськими військовими операціями. Тим не менш, у 2002 році було запропоновано та ухвалено рішення про спрощення військової командної структури. Це рішення показує рішучі наміри НАТО в контексті розвитку оборонного потенціалу альянсу та підтримки готовності збройних сил на такому рівні, який необхідний для врегулювання кризових ситуацій, підтримки стабільної політичної ситуації та гуманітарної допомоги в регіоні традиційної відповідальності альянсу та за його межами [17, с. 24].

Міжнародний військовий штаб НАТО забезпечує ефективну діяльність військового комітету та є виконавчим органом, який несе контроль за точні та ретельні виконання всіх рішень та директив, що запропоновані комітетом. Крім цього, він створює плани та загальні рекомендації, які стосуються військових питань, що були передані на розгляд альянсу національними

органами, іншими установами та командувачами. До складу Міжнародного військового комітету входять такі відділи: планування, розвідки, , політики, оперативний, матеріальнотехнічного забезпечення і ресурсів, зв'язку й інформаційних систем, озброєнь і стандартизації. Директор Міжнародного військового штабу має звання генерал-лейтенанта і затверджується на підставі рішення військового комітету [27].

До складу Об'єднаної військової структури НАТО входять вищі та підпорядковані командування, які охоплюють всю територію, на яку поширюється дія Північноатлантичного договору. Метою Об'єднаних збройних сил альянсу є забезпечення сталої безпеки та територіальної цілості країн, які входять до його складу, а також підтримка стабільності та балансу сил в Європі, сприяння вирішення кризових ситуацій та відповідальність за оборону регіону Північноатлантичного договору. Об'єднана військова структура НАТО – це засіб забезпечення переваги колективної оборони та використання ресурсів. Важливими ознаками Об'єднаної військової структури є оперативне планування та спільне планування збройних сил, розміщення військ поза межами національних територій, матеріально-технічне забезпечення, військова підготовка, військова техніка, процедура підготовки тощо [17, с. 26].

Штаб Верховного головнокомандувача об'єднаними збройними силами НАТО в Атлантичному регіоні, розташований у Норфолку (штат Вірджинія, США), відповідає за стратегічне управління в зоні, що охоплює територію від узбережжя Північної Америки до прибережних вод Європи й Африки, включаючи Португалію, та простягається від Північного полюсу до тропіка Рака. У цей регіон входять як північні, так і південні морські шляхи, що мають велике значення для безпеки та стабільності в Євроатлантичному просторі. Крім того, компетенція Регіональної канадсько-американської групи планування охоплює стратегічну зону Північної Америки, де вона здійснює координацію та планування оборонних заходів між США та Канадою. Це

включає як захист ключових об'єктів, так і моніторинг потенційних загроз у повітряному та морському просторах [17, с. 28].

Слід підкреслити, що процес реорганізації військових командних структур НАТО, розпочатий у зв'язку зі змінами в європейському середовищі безпеки, триває. Ця реформа спрямована на підвищення ефективності реагування на нові виклики, такі як гібридні загрози та посилення агресії з боку держав, що перебувають поза альянсом.

Збройні сили НАТО розподілено на три великі категорії, кожна з яких відіграє свою роль в забезпеченні оперативності готовності та оборонної здатності альянсу. Серед цих категорій виділяють:

1) Сили негайного та швидкого реагування – це військові підрозділи, що перебувають в постійній готовності до активних дій в непередбачуваних та надзвичайних ситуаціях. Ці сили здатні швидко відреагувати на крити та загрози гуманітарного та військового характеру.

2) Головні сили оборони – регулярні військові підрозділи членів-країн альянсу, які забезпечують постійну оборону території союзників. Вони є основною лінією оборони та забезпечують безпеку та цілісність національних кордонів. Варто зазначити, що ці сили мають більші масштаби, ніж сили негайного реагування, а до їхнього складу входять різні види збройних сил: сухопутні війська, авіація, військово-морські сили. Якщо виникає конфлікт в регіоні НАТО, то вони забезпечують довготривалу участь в обороні.

3) Сили нарощування представлені резервними силами, які використовуються в разі потреби підсилення головних сил оборони чи у випадку довготривалого конфлікту. Вони мають можливість збільшити загальну кількість засобів та сил, які альянс може використати у випадку ескалації, кризи та великомасштабного затягнутого конфлікту [27, с. 18].

Цивільні структури НАТО складаються з органів, що забезпечують політичне керівництво, координацію, планування та ухвалення рішень в

Альянсі. Цивільні органи НАТО відіграють ключову роль у прийнятті стратегічних рішень, розвитку політики та забезпеченні зв'язку між державами-членами. Основними складовими цивільної структури НАТО є:

1. Постійні представники країн-членів НАТО є ключовими дипломатичними фігурами, відповідальними за представлення національних інтересів своїх держав в Альянсі. Вони беруть участь у засіданнях Північноатлантичної ради – основного політичного органу НАТО, де обговорюються стратегічні питання, що стосуються як безпеки, так і спільної політики країн-членів. Їхня діяльність спрямована на забезпечення узгодженості національної позиції з колективними цілями Альянсу, що включає пошук компромісів, підтримку діалогу та захист інтересів кожної країни в межах загальних рішень.

Представники також взаємодіють з іншими дипломатами, експертами та керівництвом НАТО для досягнення консенсусу в процесі прийняття рішень. Це вимагає від них високого рівня комунікативних навичок, дипломатичної майстерності та глибокого розуміння міжнародних відносин. Вони не лише беруть участь у формуванні спільної політики, але й активно сприяють її впровадженню, координуючи національні інтереси з колективними цілями Альянсу. Завдяки такій діяльності постійні представники виконують роль посередників між національними урядами та структурами НАТО, сприяючи досягненню єдності в діях Альянсу.

2. Міжнародний секретаріат НАТО є адміністративним органом, який відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування Альянсу. Він відповідає за координацію виконання рішень, які ухвалюються Північноатлантичною радою, комітетами та іншими структурами НАТО. Основна функція цього органу полягає у впровадженні політичних і операційних завдань, що визначають стратегію та напрямки діяльності Альянсу.

Секретаріат забезпечує безперервну роботу НАТО, підтримуючи стабільну комунікацію між країнами-членами та різними внутрішніми структурами. Він також контролює адміністративні процеси і здійснює технічну та логістичну підтримку засідань і діяльності органів НАТО. Завдяки Міжнародному секретаріату рішення, ухвалені на політичному рівні, знаходять своє практичне втілення та ефективно реалізуються в рамках узгодженої стратегії Альянсу [17, с. 21].

3. Комітети, комісії, ради та інші структури НАТО – це спеціалізовані органи, створені відповідно до рішень Північноатлантичної ради або в рамках міжнародних договорів між НАТО та іншими державами. Їх діяльність спрямована на забезпечення ефективної співпраці між країнами-членами Альянсу з різних напрямів. Ці структури охоплюють широкий спектр питань, таких як оборона, безпека, наука, політика та економіка.

Кожен комітет або комісія має свої завдання та компетенції, зосереджуючись на конкретних аспектах діяльності НАТО. Вони допомагають координувати зусилля країн-членів для вирішення актуальних викликів, створюють платформи для обговорення важливих питань і розробляють рекомендації для прийняття рішень на вищих рівнях. Така структура дозволяє НАТО оперативно реагувати на нові загрози і виклики, зберігаючи при цьому ефективну взаємодію між державами, що входять до Альянсу.

Ці цивільні структури працюють разом для забезпечення безперервного функціонування НАТО як багатонаціонального альянсу, що реагує на виклики сучасного світу.

На нашу думку, слід також окреслити Генерального секретаря НАТО, адже вона є ключовою в організації, адже він несе відповідальність за підтримку та організацію процесів консультації та прийняття важливих рішень у всіх структурах альянсу. На цій посаді Генеральний секретар має роль голови Північноатлантичної ради та інших важливих комітетів. Хоча Генеральний

секретар не приймає рішення одноосібно, але має великий вплив на перебіг прийняття рішень через здатність організації та спрямування дискусії [17, с. 27].

Серед функцій Генерального секретаря НАТО варто виділити такі:

- *Координація консультацій та прийняття рішень.* Він сприяє обговоренню та об'єднанню поглядів на проблемну ситуацію у представників різних країн-членів альянсу. Він пропонує питання для розгляду, а також спрямовує дискусію таким чином, щоб знайти рішення, яке буде прийнятним для всіх.
- *Головування в органах НАТО.* Генеральний секретар має важливу роль у формуванні порядку денного, а також забезпечує ефективність обговорення, бере на себе роль керівника в процесі вирішення проблем тощо.
- *Спікер.* Генеральний секретар виступає як головний представник НАТО на міжнародній арені. Він здійснює публічні заяви від імені альянсу, коментує основні політичні рішення та дає роз'яснення щодо стратегічних пріоритетів НАТО.
- *Очолення Міжнародного секретаріату.* Генеральний секретар також керує Міжнародним секретаріатом НАТО, який надає адміністративну підтримку діяльності альянсу. Секретаріат забезпечує ефективне функціонування численних комітетів та організаційних структур НАТО, готуючи аналітичні матеріали, документи та координацію спільних зусиль [17, с. 28].

Отже, структура НАТО – це складна багаторівнева система, яка забезпечує ефективну взаємодію усіх підрозділів альянсу для забезпечення функціонування. Ключовими складовими НАТО є цивільна та політична складові, які взаємодіють між собою на різних рівнях та забезпечують стійкість та адаптивність альянсу до сучасних загроз.

1.3. Аналіз джерел та методи дослідження

Військова агресія Росії проти України, яка розпочалася в 2014 році та загострилася під час повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року, стала надзвичайно важливим викликом для світової безпеки у XXI столітті. В умовах ескалації конфлікту роль міжнародних організацій, які відповідають за безпеку, набуло особливої ваги. На сьогоднішній день альянс відіграє найважливішу роль в забезпеченні колективної оборони та стабільності в Євроатлантичному регіоні, і його позиція щодо російсько-українського конфлікту залишається однією з найбільш обговорюваних тем в міжнародних політичних колах.

Для нашої наукової роботи доцільно проаналізувати джерела, які стосуються теми ролі НАТО у збройній агресії України проти Росії. Аналіз джерел дозволив виявити ступінь дослідженості та актуальності даної проблеми, встановити особливості підтримки альянсу Україні, виявити, як його стратегія адаптується до нових викликів, таких як гібридна війна та кіберзагрози. Вивчення наукових робіт, офіційних документів НАТО, заяв політичних лідерів та експертних аналітичних звітів дозволяє скласти цілісну картину того, як Альянс працює над забезпеченням безпеки в регіоні та підтримкою України.

У контексті нашого дослідження робота О. Кручиніної «Україна–НАТО: проблеми та перспективи співпраці в умовах російсько-української війни» аналізує виклики та перспективи інтеграції України до НАТО на тлі російсько-української війни. Авторка виділяє основні перешкоди, такі як внутрішні політичні проблеми, нестабільна безпекова ситуація та незгода окремих країн-членів НАТО. Водночас вона підкреслює перспективи посилення співпраці через участь України в спільних місіях НАТО та зміцнення її оборонного потенціалу. Це дослідження є важливим для розуміння ролі НАТО у протидії російській агресії та формуванні безпекової стратегії України [12].

І. Тодоров аналізує розвиток відносин між Україною та НАТО під час повномасштабного російського вторгнення, підкреслюючи ключову роль Альянсу в забезпеченні підтримки України. Науковець акцентує увагу на тому, що російська агресія змусила НАТО переглянути свою стратегію щодо безпеки в регіоні. Попри певні непорозуміння на початку 2022 року, НАТО залишається важливим партнером України, а після завершення збройної агресії Росії проти України вступ до Альянсу стане логічним кроком для забезпечення її незалежності та безпеки. Автор також наголошує на тому, що активна підтримка України зміцнює загальну безпеку країн НАТО [57].

Стаття Ю. Стужука і М. Шпури аналізує співпрацю України з НАТО як ключовий елемент безпеки в євроатлантичному регіоні. Автори підкреслюють стратегічне значення відносин з Альянсом, яке полягає в посиленні обороноздатності України та впровадженні європейських стандартів. Співпраця почалася в 1991 році, але з 2014 року, після початку російської агресії, набула практичного характеру, включаючи заходи для зміцнення оборонної спроможності. Після вторгнення Росії у 2022 році Україна розширила міжнародне співробітництво в обороні, що є критичним для протидії агресії. НАТО акцентує увагу на реформах у галузі безпеки, які важливі для інтеграції України в євроатлантичний простір та стабільності в регіоні [55].

Дослідження О. Панька акцентує увагу на міжнародній інтеграції як важливому елементі безпеки України. Автор визначає інтеграцію як процес об'єднання країн для вирішення спільних викликів, підкреслюючи, що співпраця з НАТО дозволяє Україні отримувати військову допомогу, навчання та ресурси для посилення обороноздатності [25].

Наукове дослідження В. Є. Максимця та В. І. Вівсяної аналізує досвід НАТО у протидії інформаційним загрозам. Автори підкреслюють важливість колективної боротьби з дезінформацією та пропагандою, які стали ключовими елементами ведення війни. Стаття акцентує на необхідності адаптації

стратегій НАТО для ефективного протистояння викликам дезінформації, а також аналізує потенціал співпраці Україна-НАТО в цій сфері. Вона зазначає зростання російської дезінформації після 2022 року та виклики, з якими стикається Україна у зміцненні інформаційних механізмів [13].

Варто підкреслити, що є небагато джерел, пов'язаних з темою нашого наукового дослідження. Це обмежує доступність документів і досліджень, які можуть повноцінно відобразити еволюцію відносин між Україною та НАТО, а також стратегії Альянсу у відповідь на сучасні загрози. Багато аналітичних матеріалів все ще перебувають на стадії формування, що ускладнює комплексний аналіз ситуації.

У контексті нашого наукового дослідження було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, серед яких:

1. *Порівняльний метод.* Даний метод було застосовано для того, щоб порівняти діяльність міжнародних безпекових організацій з метою виявлення логічних закономірностей та ефективності їх дій у протидії військовій агресії. Даний метод дозволи виявити спільні риси та відмінності у підході до врегулювання конфліктів та забезпечення колективної безпеки. Порівняння також дало змогу виділити особливості участі НАТО у реагуванні на конфлікт в Україні порівняно з іншими кризами.

2. *Узагальнення.* Застосоване для виведення загальної моделі поведінки міжнародних безпекових організацій у кризових ситуаціях. Метод узагальнення дозволяє синтезувати отримані знання про дії НАТО та інших структур у кризових ситуаціях, формуючи на їх основі висновки щодо їхньої стратегії та поведінки. Це допомогло визначити загальні принципи та підходи НАТО до захисту держав-членів і партнерів у рамках колективної оборони.

3. *Моделювання, багатofакторність і прогнозування.* Використані для розробки передумов і сценаріїв розвитку нової системи колективної безпеки, зокрема з урахуванням ролі України в цій системі. Метод

моделювання допоміг створити ймовірні моделі розвитку подій у сфері міжнародної безпеки, враховуючи різноманітні фактори, що впливають на ситуацію. Прогнозування дозволило оцінити можливі майбутні зміни у взаємодії НАТО та України, а також формування нових підходів до протидії агресії на глобальному рівні.

Застосування зазначених методів дозволило створити всебічний і системний аналіз ролі НАТО у протидії збройній агресії Росії проти України, охоплюючи як історичний розвиток подій, так і сучасні тенденції у сфері міжнародної безпеки.

Висновки до 1 розділу

Отже, міжнародна безпека є складним і динамічним явищем, яке вимагає колективних зусиль держав для подолання нових загроз. Система колективної безпеки може бути ефективним інструментом для запобігання агресії і підтримання миру. Однак сучасні виклики, зокрема конфлікти, тероризм, кіберзагрози та нові технології, вимагають постійної адаптації і вдосконалення цих систем. В умовах глобальної нестабільності, зокрема в контексті збройної агресії Росії проти України, стає очевидним, що традиційні підходи до безпеки потребують перегляду, а колективна безпека повинна стати більш гнучкою і здатною реагувати на швидко змінювані обставини.

НАТО, як провідна модель колективної безпеки, демонструє свою ефективність у забезпеченні стабільності та безпеки в євроатлантичному регіоні. Альянс не лише охороняє територіальну цілісність своїх членів, але й активно працює над розв'язанням глобальних проблем безпеки. Розширення партнерських відносин і співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН і ЄС, свідчать про готовність НАТО діяти спільно в умовах кризи. Структура НАТО, що складається з цивільних та військових органів, забезпечує ефективне управління і прийняття рішень. Політичні рішення, ухвалені в рамках Північноатлантичної ради, а також робота

спеціалізованих комітетів, таких як Комітет оборонного планування і Комітет ядерного планування, сприяють координації зусиль усіх країн-учасниць у сфері безпеки.

Проте системи колективної безпеки, включаючи НАТО, стикаються з численними викликами. Необхідність дотримання принципів міжнародного права, розширення організацій, а також реформи для підвищення ефективності миротворчих операцій є важливими аспектами, які потребують уваги, особливо у світлі бездіяльності ООН у протидії агресії та забезпеченні колективної безпеки.

РОЗДІЛ 2

ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ НАТО ТА СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Вплив збройної агресії Росії проти України на міжнародну систему безпеки

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну значною мірою вплинуло на міжнародну систему безпеки. Варто зазначити, що чим довший період часу триває воєнне протистояння між державами, тим більша загроза виникає для глобальної безпеки. Науковці та політики стверджують, що в контексті таких подій відбувається докорінна зміна парадигми світового порядку, яку передбачає перебудову та зіткнення базових міжнародних наративів політики.

М. Затоковенко стверджує, що вторгнення Росії на територію України, суверенної та незалежної держави, суперечить загальноприйнятим нормам міжнародного права та становить загрозу для міжнародного середовища безпеки. На політичній арені в даний період формується новий баланс світових сил, який містить можливість подальший істотних змін в структурі міжнародного політичного та безпекового простору [9].

Для того, аби детально представити особливості впливу збройної Росії проти України на міжнародну систему безпеки доцільно проаналізувати

історію політичних взаємин між державами протягом політичного зіткнення та подальшого воєнного конфлікту.

Фактично, протягом тривалого часу Росія прагнула впливати на політичну ситуацію в Україні, заволодіти її територіями, встановити свою владу. Напружена ситуація виникла після анексії Криму та початку гібридної війни на Донбасі. В цей час економіка держав почала перелаштовуватись на інші ринки. Крім цього, Україна остаточно вирішила, що в майбутньому вона прагне вступити до НАТО, що було б для неї гарантом безпеки, адже дії Росії свідчили про те, що словесним та документальним «гарантіям» даної держави більше не можна вірити.

Зазначаємо, бо багато дослідників стверджують, що російсько-українська війна – це переломний момент для світової безпеки. Відповідно, слід запровадити негайні зміни для її функціонування. У цьому контексті науковець С. Гін висловлює таку позицію: «Війна в Україні, можливо, становить найбільшу загрозу миру в усьому світі з часів холодної війни. Ця збройна агресія поставила під сумнів ефективність та впевненість у багатосторонності, в центрі якої знаходиться ООН, як якоря глобального управління світовим порядком. Організація Об'єднаних Націй стоїть на роздоріжжі. На відміну від своєї попередниці, Ліги Націй, вона вистояла і за сімдесят п'ять років свого існування як найбільш представницька глобальна багатостороння організація досягла багатьох успіхів. Однак сьогодні вона стикається з низкою проблем, включаючи роздуту бюрократію, роз'єднаність та геополітичне суперництво між постійними членами Ради Безпеки. Ці та інші проблеми послаблюють її ефективність, і підривають актуальність» [79].

Крім цього, дослідник висуває припущення, що ООН вже потребує серйозних реформ для забезпечення безпеки для країн-учасниць та підтримки миру у світі: «На даний момент більшість наслідків конфлікту визначається в рамках його впливу на європейський та західний безпековий порядок. Але криза торкається політичних та економічних структур та інститутів у всьому

світі. У цьому контексті слід розуміти наслідки за межами Заходу та вивчити, як може виглядати потенційне рішення. Організація Об'єднаних Націй продовжує виступати за багатосторонність. Проте, оскільки майбутнє багатостороннього порядку перебуває під загрозою, Організація Об'єднаних Націй має бути готова провести реальну реформу Ради Безпеки ООН» [79].

На нашу думку, вторгнення Росії на територію України свідчить про необхідність тотального переосмислення концептуальних підходів щодо оборони та забезпечення стабільної оборони на Європейському континенті. У свою чергу, це передбачає розробку нових підходів щодо зовнішньої політики.

Російсько-українську війну можна вважати найбільш серйозним воєнним конфліктом, який відбувається в Європі від часів Другої світової війни. Варто підкреслити, що до початку конфлікту європейська спільнота зосереджувала свої зусилля на збереженні миру, запобіганні виникненню конфліктів, а також сприянні безпековій співпраці на міжнародній арені. Тим не менш, сьогодні увага НАТО та інших міжнародних організацій зосереджена на тому, щоб забезпечити ефективну оборону територіальної цілісності незалежних суверенних держав, необхідності оцінювати глобальні небезпеки та наслідки збройних конфліктів, забезпеченні «стратегічної автономії» ЄС [73].

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 року стало причиною виникнення глобального шоку, адже воно «ознаменувало різке закінчення тридцятирічного періоду глобалізації та системи міжнародного співробітництва» та спричинило найбільшу кризу безпеки на міжнародному рівні. Відповідно, основою для відновлення миру в Європі є відновлення територіальної цілісності України, подальше забезпечення недоторканності держави, а також справедливе покарання країни-агресора за злочинні дії проти держави та людяності, примус щодо відшкодування збитків. В цьому контексті науковці Королівського інституту міжнародних відносин Chatham House презентували дослідження «Сім способів, якими війна Росії проти

України змінила світ» [74], у якому було проаналізовано зміни в оборонних можливостях, геополітичних угрупованнях, перспективи розвитку глобальних технологій тощо.

Відповідно до даного дослідження, експерти стверджують, що після довгого періоду «тліючого» конфлікту між Росією та Україною виникли три групи держав: ті, що підтримали Росію; ті, які підтримали Україну; ті, що не підтримали жодну з держав і прагнуть запобігти ризику бути втягненими в воєнне протистояння. Варто зазначити, що держави, які входять до складу ЄС дуже швидко встали на бік України, ввели масштабні санкції проти держави-агресора. Як відомо, деякі країни висловлювали сумніви, наприклад, через зростання цін на нафту, але європейський блок все-таки зміг зберегти єдність у реакції на війну. Крім цього, Велика Британія на початку повномасштабного вторгнення висловила військову підтримку Україні та відзначилася особливою риторикою [74].

Відзначилися також і союзники Росії, адже Білорусь та Сирія одразу встали на бік РФ під час початку так званої «військової операції». Крім цього, представникам влади країни-агресора вдалося встановити стратегічні зв'язки з Іраном, та Північною Кореєю, які активно підтримують Росію, надаючи військову допомогу. Крім цього, країни Азії також не визнали своєї підтримки Україні, адже під час голосування, що було проведене в Генеральній Асамблеї ООН, багато країн утрималися (ППР, Індія, Пакистан, Китай, Індонезія та ін.). Серед країн азійського регіону лише Південна Корея, Сінгапур та Японія без сумнівів підтримали Україну. Безперечно, таких розподіл став підтвердженням для країн Заходу, що Азія не готова підтримувати «порядок, заснований на правилах». Слід додати, що більша половина країн Африки також не підтримала Україну у війні, що свідчить про повернення дипломатичних практик часів холодної уваги. Важливим дипломатичним партнером на початку повномасштабного вторгнення виявилась Туреччина, адже країна забезпечила посередництво, щоб укласти зернову угоду, а також

створила гуманітарну базу для обміну полоненими. Крім цього, Туреччина відіграла важливу роль в НАТО, адже надала згоду на вступ Швеції та Фінляндії до альянсу [20].

Збройна агресія Росії проти України стала ключовою подією, яка допомагає зрозуміти сусіднім державам територіальні амбіції країни-агресора. Тим не менш, серед країн, які не були готові до таких різких геополітичних змін виявилися Франція та Німеччина. Терористичні дії та злочини проти людяності Росії змусили їх вдатися до термінової переоцінки рівня національної безпеки та оборонної здатності, а також до аналізу європейських безпекових реалій.

Перш за все, збройна агресія Росії проти України пришвидшила ряд подій, які раніше здавалися неможливими, адже, як відомо, Україна отримала статус кандидата ЄС за три місяці; для підтримки держави було використано частину бюджетів інших країн; Швеція та Фінляндія нагально вступили до НАТО, адже Росія антагоністично висловлювалась стосовно їхніх територій.

В умовах збройної агресії в Україні роль НАТО має нове значення, що отримало двопартійну підтримку в США. Вважаємо, що причиною цієї підтримки є усвідомлення іншими країнами ролі альянсу в перебігу геополітичних конфліктів, особливо коли Росія здійснила повномасштабне вторгнення і веде агресивну боротьбу проти України. Тим не менш, відзначаємо, що за президентства Дональда Трапа були наявні сумніви щодо участі США в забезпеченні безпеки на європейському континенті та виконанні зобов'язань НАТО. Виникали сумніви щодо підтримки трансатлантичного зв'язку, адже Трамп висловлювався щодо неефективності НАТО та відсутності потреби фінансування альянсу. Тим не менш, з початком повномасштабного вторгнення США швидко відреагували та підтримали Україну в боротьбі проти Росії [23].

В. Панько відзначає стійкість України у збройному протистоянні проти Росії, а також широкомасштабні санкції, введені проти РФ міжнародною спільнотою, створили своєрідний прецедент для аналізу можливих сценаріїв дій у випадку з іншими агресивними державами. Відзначають, що така ситуація сприймалася іншими державами як «жива симуляція» можливості військового вторгнення Китаю на Тайвань. Зокрема, Китай протягом тривалого часу спостерігає за тим, як світова спільнота реагує на перебір збройної агресії України з Росією та просуває неоднозначні наративи стосовно. На нашу думку, це впливає не лише на подальші рішення КНР, але й визначає стратегічні цілі щодо Тайваню. На початку повномасштабного вторгнення ряд країн, серед яких США, Канада, Японія та інші ввели вагомні санкції проти Росії, тим самим демонструючи масштаб політичного тиску з боку світової спільноти, на який може розраховувати Китай у випадку аналогічних дій стосовно Тайваню. Як бачимо, сьогодні на міжнародній політичній арені проводиться активне стримування агресивно налаштованих держав, що викликане збройною агресією в Україні. Таке стримування змусить КНР аналізувати усі ризики, які пов'язані з агресивними діями, зокрема, через політичні та економічні наслідки. З цього стає зрозуміло, що НАТО бачить кризу безпеки в світі, тому прагне переглянути стратегію поведінки в ситуаціях збройних конфліктів [25, с. 22].

Збройна агресія Росії проти України здійснила суттєвий вплив на міжнародну безпеку, змінивши фактори введення бою та загальну систему безпеки Європи. Варто зазначити, що в умовах цифровізації та технологічного розвитку збройна агресія в Україні характеризується новим рівнем, на якому використовуються не лише нові види озброєння, але й сучасні інформаційні та кібернетичні технології. Фактично, збройна агресія Росії проти України – це також інформаційна війна, у якій беруть участь не лише політики, представники влади, але й приватні особи, міжнародні партнери, волонтери. На сьогоднішній день українська «кіберармія», до складу якої входять

висококваліфіковані працівники забезпечує кібербезпеку на міжнародному рівні. Слід підкреслити, що НАТО допомагає Україні інтегрувати кібертехнології та захист від кібератак, що дозволяє суттєво зміцнити оборонні позиції країни [25, с. 26].

Україна під час ведення воєнних дій активно використовує розвідку з відкритих джерел. Це дозволяє застосовувати у стратегічних цілях знімки з соціальних мереж, зображення супутників, що також допомагає збирати та аналізувати дані про переміщення ворогів, їхню кількість на конкретних напрямках тощо. Вважаємо, що доступ до відкритих джерел дозволяє створити мережу, яка дозволяє зібрати необхідну інформацію в режимі реального часу. Позитивним аспектом є можливість швидкого реагування на дії супротивника та ефективне планування власних дій на полі бою.

Сьогодні активно використовуються безпілотні апарати у бойових діях. Дані прилади використовуються з ціллю розвідки, доставки боєприпасів, коригування збройних ударів, атак на позиції ворогів. На нашу думку, безпілотники дозволяють українській армії проводити військові операції з більшою точністю та меншими втратами особового складу.

Як бачимо, збройна агресія Росії проти України супроводжується інноваційним технологічним підходом, що свідчить про новий вид війни, у якій важлива роль належить сучасній техніці. Варто зазначити, що обидві країни використовують далекобійні ракети, що здатні пролетіти велику відстань перші, ніж вони досягнуть цілі. Це створює загрозу для світової безпеки, адже представники влади інших країн розуміють, що держави-агресори в сучасності можуть вести воєнні дії на великій відстані, використовуючи далекобійну зброю масового ураження. О. Кручініна зазначає, що сьогодні актуальності набуває загроза застосування ядерної зброї, адже Росія постійно просуває в медіа-просторі наративи про ескалацію та використання ядерної зброї проти України та держав НАТО. Такі погрози повторюються на постійній основі, однак відкритим залишається питання

щодо їхньої правдивості та реакції інших країн. Висуваємо припущення, що оборона Росією тактика залякування має наслідки, адже деякі країни через це проявляють стриманість у допомозі Україні. Слід додати, що загрозу міжнародній безпеці становлять також погрози щодо ядерної енергетики України (захоплення та систематичні обстріли Запорізької АЕС) [12, с. 146].

Зважаючи на вище описані особливості введення збройної агресії проти Росії, стверджуємо, що вона стала причиною змін у системі безпеки Європи. На сьогоднішній день країни НАТО аналізують та видозмінюють свої оборонні стратегії, фінансують військові витрати для того, щоб зміцнити східний фланг альянсу. Вторгнення Росії на територію України змусило країни Європи більш активно інтегрувати колективні зусилля у галузі оборони, вдосконалюючи фактори реагування на фізичні загрози та небезпеки в кіберпросторі.

Варто зазначити, що рішення Путіна про повномасштабне вторгнення вплинуло на міжнародну безпеку, адже у світовому порядку виникли серйозні зміни. Перш за все, таке рішення не виправдало очікувань і призвело до того, що Росія стала країною-вигнанцем на міжнародній політичній арені. Країни заходу ввели проти країни-агресора жорсткі санкції, чого не передбачала російська еліта. Наслідком стали серйозні економічні проблеми, пов'язані з загальною ситуацією. Щодо майбутнього Росії, можлива певна політична дестабілізація, але ймовірність реформ залишається низькою. Хоча деякі аналітики допускають можливість розпаду країни на кілька держав, нинішній режим демонструє здатність утримувати владу через репресії та придушення інакомислення.

Про кризу в міжнародній системі свідчить блокування Росією резолюцій Ради Безпеки ООН, що свідчить про обмежені можливості даного органу про притягнення Росії до відповідальності за скоєні злочини проти суверенної демократичної держави. У свою чергу, це свідчить про необхідність створення нового трибуналу, який міг би розслідувати усі злочини та забезпечити

покарання для країни-агресора. Багато подій, пов'язаних з російською агресією проти України, є безпрецедентними з точки зору міжнародного права. Зокрема, Міжнародний кримінальний суд отримав найбільшу в історії державну заяву про відкриття розслідування, а Рада ООН з прав людини ініціювала власне розслідування атак Росії на цивільне населення та інфраструктуру. Крім того, Росія вийшла з Європейської конвенції з прав людини та інших угод Ради Європи, що ще більше ізолювало її в міжнародному правовому полі.

Міжнародне співтовариство намагається зберегти механізми правового впливу для захисту територіальної цілісності та національного суверенітету держав. Знаковим стало рішення Генеральної Асамблеї ООН від 26 квітня 2022 року, яке підкреслює відповідальність постійних членів Ради Безпеки за використання права вето і передбачає шляхи його обмеження.

2.2. Нова стратегічна концепція НАТО

Нова стратегічна концепція НАТО – це ключовий документ, що визначає усі аспекти та напрями діяльності альянсу на наступні десятиліття. Варто зазначити, що даний документ є дуже важливим в контексті забезпечення безпеки на європейському континенті та тих країн, які є учасниками НАТО. Стратегічна концепція містить в собі нові загрози та виклики, які стоять перед Північноатлантичним альянсом та окреслює засоби для їх нівелювання. У зв'язку з тим, що в геополітичній ситуації постійно виникають зміни та нові загрози, країни-агресори розвивають військовий потенціал, НАТО намагається адаптуватися до таких реалій, зберігаючи можливість захищати країн-членів альянсу та сприяти глобальній безпеці. Концепція не тільки відображає колективну оборону, але й посилює роль Альянсу у підтримці миру, розвитку міжнародної співпраці та протидії сучасним викликам, таким як кіберзагрози та тероризм. Документ також демонструє прагнення НАТО зберігати політичну єдність, військову готовність та технологічну перевагу, щоб

адекватно реагувати на нові виклики безпеці, особливо в умовах посилення конкуренції між державами і загроз з боку авторитарних режимів.

Нову концепцію НАТО було затверджено 29 червня 2022 року, у якій глави держав-членів альянсу визначили основні пріоритети діяльності, завдання та фактори забезпечення безпеки протягом наступного десятиріччя. У даному документі описано актуальне середовище безпеки, переглядаються та підтверджуються цінності організації, а також аналізується основна мета НАТО – забезпечення колективної безпеки для країн-членів альянсу. Зокрема, у концепції визначено три головні цілі діяльності альянсу:

- оборона та стримування;
- запобігання кризам та їх ефективне врегулювання;
- безпека завдяки співпраці [52].

В стратегічній концепції НАТО 2022 року зазначено, що Росія – це «найбільш значна і пряма загроза» безпеці країн-членів альянсу. Крім цього, у даному документі вперше аналізуються загрози, які становить Китай для безпеки альянсу. Також стверджується, що зміни клімату є «визначальним викликом нашого часу». У цьому контексті підкреслюємо, що Стратегічна концепція постійно оновлюється практично кожні десять років та є другим за важливістю документом НАТО. Нова стратегічна концепція НАТО підтверджує фундаментальні цінності альянсу та є основою для оцінки сучасних викликів і загроз безпеці. Вона являє собою колективний підхід до аналізу актуальних проблем, що постають перед країнами-членами, і є важливим орієнтиром для політичної та військової діяльності НАТО. Цей документ визначає пріоритети альянсу та вказує на шляхи реагування на нові виклики в умовах швидко змінюваного міжнародного середовища. Попередня стратегічна концепція НАТО була затверджена на саміті в Лісабоні у 2010 році. Вона відображала бачення альянсу того часу, проте з моменту її ухвалення світова ситуація суттєво змінилася. Новий документ враховує

зростаючі загрози, такі як кібербезпека, тероризм, зміна балансу сил на міжнародній арені, а також зміцнення авторитарних режимів. Стратегічна концепція служить дороговказом для подальшого розвитку НАТО, спрямованого на захист демократії, прав людини та забезпечення безпеки всіх членів альянсу [52].

На нашу думку, варто детальніше проаналізувати загрозу Росії для безпеки глобального масштабу в контексті стратегічної концепції НАТО. На час укладання документу відбулися величезні зміни в євроатлантичній та європейській безпековій ситуації. 24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке стало викликом та загрозою для альянсу. Крім цього, у попередній концепції ще не було даних про гібридну війну на сході України, анексії Криму і містила припущення про те, що в майбутньому Росія має бути стратегічним партнером НАТО. Це дозволяє зрозуміти, чому документ потрібно оновлювати кожні десять років, адже він має відповідати сучасним реаліям і враховувати актуальну геополітичну ситуацію. Учасники альянсу заявили, що у зв'язку з воєнними діями в Україні більше «не можна вважати Російську Федерацію своїм партнером». Окрім цього, в новій Концепції вказано, що зараз критичний час для безпеки Північноатлантичного альянсу, стабільності в світі та міжнародного миру. Це зумовлено тим, що поведінка Кремля від початку повномасштабного вторгнення демонструє модель «агресивних дій Росії проти своїх сусідів і ширшої трансатлантичної спільноти» [52].

Як наслідок, під час збору усіх країн-членів альянсу в Мадриді було наголошено, що головна мета НАТО – це забезпечення оборони, загрозу якій у наступному десятилітті становлять такі фактори:

1. Росія та інші авторитарні режими загалом. Окрім цього, частиною російської загрози є Білорусь через так звану «військову інтеграцію» з РФ.
2. Тероризм «в усіх його формах та проявах».

3. Нестабільність у Африці та на Близькому Сході.
4. Китай.
5. Зловживання у кіберпросторі та у сфері новітніх технологій.
6. Руйнування системи контролю за озброєнням.
7. Зміни клімату [52].

У новій Стратегічній концепції НАТО зроблено акцент на терміновій необхідності зміцнення колективної та індивідуальної стійкості кожної країни, що входить до складу альянсу. Це значить, що країни-члени НАТО мають не тільки підвищувати свою обороноздатність, але й активно розвивати механізми ефективного та швидкого реагування на нові загрози та виклики, серед яких також гібридні війни, кібернебезпеки та дезінформаційна політика. Отримання технологічної переваги над іншими має критичне значення, адже на сьогоднішній день серйозні конфлікти потребують застосування новітніх технологій та прийняття інноваційних рішень, а також вдосконалення військових стратегій.

Важливо зазначити, що в Новій концепції НАТО окремим пунктом зазначено стратегічне значення партнерства та підтримка країн-союзників, що є позитивним аспектом для України. Відповідно, з цього зрозуміло, що НАТО розглядає співпрацю з Україною як ключовий аспект реалізації безпеки на континенті. Крім цього, альянс на постійній основі визнає, що підтримка України важлива не тільки тому, що це вплине на безпекову ситуацію, але й тому, що це допоможе перемоги Україні у довготривалій збройній агресії проти Росії. Зокрема, у цьому пункті йдеться про військові навчання для українців, надання необхідної військової допомоги, передачу сучасних технологічних пристроїв, які допомагають Україні забезпечити обороноздатність. Робимо припущення, що постійна політичні та військова підтримка від країн-членів НАТО – це ключові фактори, які впливають на

перебіг війни. Надання цієї допомоги – це вирішальний аспект для зміцнення української армії і її здатності протистояти країні-агресору [51, с. 3].

Окремо в Стратегічній концепції НАТО наголошують на тому, яка важлива політика «відкритих дверей». На сьогоднішній день вона залишається актуальною для всіх тих країн, які прагнуть вступити до НАТО. Вважаємо, що це надзвичайно важливий сигнал для України, адже країна прагне стати частиною євроатлантичної спільноти [51, с. 10]. Для України це є надзвичайно важливим сигналом, оскільки наша країна прагне якнайшвидше стати частиною євроатлантичної спільноти. Фактично, вступ України до НАТО – це така стратегічна мета, яка в майбутньому буде гарантувати їй безпеку та зміцнить її позиції на міжнародній арені.

Крім цього, НАТО залишається найефективнішою системою колективної оборони в світі, а Стратегічна концепція це підтверджує, зазначаючи, що головне завдання альянсу – це забезпечення ефективної оборони для всіх країн-членів блоку від загроз з будь-якого напрямку. Слід підкреслити, що Україні вступ до НАТО гарантуватиме безпеку, адже альянс бере оборонну відповідальність за всі країни, що входять до його складу. Це також важливо в контексті майбутнього після збройної агресії, коли Україна буде намагатися більш ефективно захищати свої кордони та прагнути стабільності.

Нова стратегічна концепція підтверджує відданість НАТО імплементації Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, включаючи ті основні цілі, що подані в Статті VI щодо поступового ядерного роззброєння. Для Альянсу це означає створення умов такого безпекового середовища, що в майбутньому буде основою для світу без ядерної зброї. Така ціль пов'язана з гарантуванням стабільності та зменшенням загроз глобального рівня, які виникають при наявності ядерного арсеналу. В контексті України це має важливе стратегічне значення, адже в 1994 році держава відмовилася від ядерної зброї, приєднавшись до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, тому

очікувала дотримання від міжнародної спільноти дотримання тих зобов'язань, які гарантували їй безпеку. Підтвердження цієї політики з боку НАТО зміцнює позиції України в глобальній безпековій системі та підкреслює необхідність посиленої підтримки від Альянсу в умовах російської агресії, що також порушує ядерні питання [51, с. 5].

Боротьба з тероризмом – це одна з тих загроз, на яку звернено особливу увагу в Новій стратегії НАТО в контексті колективної безпеки. Альянс на постійній основі продовжує вдосконалювати підхід до вирішення даної проблеми. На сьогоднішній день тероризм – це таке явище, яке становить значну загрозу для населення, територій НАТО та збройних сил. Відповідно, співпраця з Альянсом стає важливішою, адже вона може не допустити терористичних актів та гібридних війн [16].

Нова концепція розкриває особливості заходів захисту, стримування та колективного реагування на нові терористичні загрози. Як наслідок, НАТО постійно розвиває спроможності в оборонній та антитерористичній галузях, залучаючи нові технології та обираючи такі методи, які будуть успішними в протидії терористичним організаціям. Дослідження показало, що Нова стратегічна концепція Альянсу робить акцент на необхідності посилення співпраці з іншими міжнародними організаціями, серед яких Європейський Союз та Організація Об'єднаних Націй. Фактично, це ключовий аспект в боротьбі з терористичними актами, адже вони мають глобальний характер та вимагають координації на міжнародному рівні. Для України співпраця НАТО з такими організаціями означає зміцнення міжнародної підтримки у протистоянні тероризму і безпековим викликам, з якими стикається держава [51, с. 1].

Окрему роль в Новій стратегії відведено на аналіз забезпечення успіху Альянсу в майбутньому. У цьому контексті ключовим фактором для забезпечення взаємозв'язку між північноамериканськими та європейськими членами Альянсу є інвестиції в розвиток НАТО, сприяння стабільності та миру

на глобальному рівні. У цьому контексті НАТО – це не тільки оборонний союз, а ще й платформа для політичної солідарності та єдності, за забезпечує країнам-членам спільну координацію для ефективних дій в галузі безпеки.

Ключовим аспектом розвитку НАТО є розширення процесу консультації між країнами-членами Альянсу для того, щоб обговорювати питання та вирішувати проблеми, які впливають на загальну безпеку в світі. У цьому контекст Альянс зобов'язаний активізувати такі консультації у випадку, якщо є загрози для безпеки будь-якої держави, що входить до його складу. Це впливає і на збройну агресію в Україні, адже НАТО намагається підтримувати державу, а координація членів Альянсу сприяє швидшому реагуванню на нові виклики.

Крім цього, НАТО намагається забезпечити справедливий розподіл ризиків та обов'язків серед всіх членів в галузі безпеки та оборони. Альянс активно працює над тим, щоб виділяти всі необхідні ресурси, збільшувати військову спроможність, розвивати інфраструктуру тощо. Як наслідок, це передбачає відданість країн-членів зобов'язанням в галузі оборонних інвестицій.

Відповідно до нової Стратегічної концепції, НАТО активно працює над тим, щоб національні оборонні видатки зростали відповідно до нових викликів в галузі безпеки. Висуваємо припущення, що це важливо для України, котра прагне стати частиною найсильнішої колективної оборони в світі. Розподіл ресурсів Альянсу, постійне збільшення фінансування спрямовані на те, аби кожна держава мала необхідні можливості для адекватної відповіді на потенційні загрози [51, с. 11].

Таким чином, нова Стратегічна концепція НАТО є важливим документом не лише для країн-членів, але й для України, яка продовжує боротьбу за свою незалежність і безпеку. Вона демонструє підтримку Альянсу і створює надію на майбутнє співробітництво та можливе членство в НАТО.

Стратегічна концепція, затверджена у 2022 році відображає складне безпекове середовище. Відповідно до документу, найбільшу загрозу становить Росія та інші авторитарні режими, які на сьогоднішній день здатні вступати у військову інтеграцію (Білорусь – Росія). Важлива роль в Стратегії Альянсу відведена протидії тероризму в різних його проявах, а також необхідність ефективного реагування на політичну нестабільність на Близькому Сході та в Африці.

Особливу увагу в документі присвячено зростаючому впливу Китаю на світову безпеку, а також викликам в сфері новітніх технологій, що можуть бути використані для дестабілізації міжнародної безпеки. Крім цього, Альянс приділяє увагу руйнуванню систему контролю за озброєннями та змінам клімату, які також розглядаються як важливі фактори, що в майбутньому можуть серйозно вплинути на глобальну безпеку.

Висновки до 2 розділу

Отже, повномасштабне вторгнення Росії в Україну 2022 року суттєво змінило міжнародну систему безпеки. Дослідження показують, що тривале воєнне протистояння між державами веде до зростання глобальних загроз. Збройна агресія в Україні призвела до кардинальних змін у балансі світових сил і поставила під загрозу міжнародні норми, закріплені в міжнародному праві. Агресія Росії загрожує не лише територіальній цілісності України, а й стабільності всього міжнародного середовища.

Нова стратегічна концепція НАТО, затверджена 29 червня 2022 року, стала відповіддю на нові виклики, що постали перед Альянсом у зв'язку з російською агресією. Цей ключовий документ окреслює пріоритети діяльності НАТО на найближче десятиліття, враховуючи як традиційні, так і нові загрози, такі як тероризм, кіберзагрози, та зміни клімату. У концепції підкреслюється, що Росія є "найбільш значною і прямою загрозою" безпеці країн-членів Альянсу, в той час як Китай також визнано важливим фактором, що потребує уваги.

Ця стратегічна концепція надає основи для формування нових механізмів безпеки, що сприяють обороні та стримуванню, запобіганню кризам та їх ефективному врегулюванню, а також розвитку міжнародної співпраці. У ній зазначено, що політична єдність, військова готовність і технологічна перевага є необхідними для адекватного реагування на нові виклики безпеці.

Отже, збройна агресія Росії проти України стала каталізатором для глибоких трансформацій у системі міжнародної безпеки та самій структурі НАТО. Відновлення територіальної цілісності України та справедливе покарання агресора є основними аспектами, що сприяють відновленню миру в Європі. Це підкреслює важливість колективної безпеки та спільних зусиль держав у забезпеченні стабільності та захисту демократії на глобальному рівні.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З НАТО В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ

3.1. Політико-правові основи співпраці України з НАТО

З історії відомо, що політичні відносини між НАТО та Україною були започатковані офіційно ще в 1991 р., коли Україна вступила до Ради північноатлантичного співробітництва відразу після набуття незалежності. Варто зазначити, що у 1994 Україна була першою державою, яка ввійшла до складу Співдружності Незалежних Держав (СНД), що приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру». На нашу думку, такий крок продемонстрував впевнені наміри України щодо інтеграції у євроатлантичні та європейські безпекові системи. Крім цього, офіційним документом, який демонстрував розвиток відносин між НАТО та Україною стала Хартія про особливе партнерство, котру підписали у 1997 році. У цій Хартії було визначено ключові аспекти про співпрацю та напрями взаємодії. На основі документу було створено Комісію Україна – НАТО, що стала структурою для проведення консультацій та координації дій між Північноатлантичний альянсом та Україною. Надалі розвиток відносин був закріплений

Декларацією про доповнення до Хартії. Даний документ свідчив про поглиблення зобов'язань сторін з метою співпраці в різних аспектах, серед яких оборона, безпека та військові реформи. Всі ці етапи свідчили про поступове наближення України до євроатлантичних цінностей та стандартів [50, с. 23].

Співпраця між НАТО та Україною відбувається в двох основних формах: співробітництві та консультаціях. У цьому контексті слід підкреслити, що консультації включають велику кількість проблем, які стосуються оборони, політики та глобальної безпеки. Серед факторів консультацій можна виділити такі основні:

- обговорення політичних проблем та факторів безпеки, які є необхідними для підтримки стабільності в межах регіону;
- консультації спрямовані на те, щоб запобігати на те, щоб передбачити та запобігти конфліктам, управляти та обговорювати кризовими ситуаціями, врегульовувати наявні конфлікти в регіоні, підтримувати мир, проводити гуманітарні операції.
- консультації включають оборонні та політичні аспекти щодо нерозповсюдження біологічної, ядерної, хімічної зброї, що є важливим фактором глобальної безпеки;
- під час консультацій обговорюються проблеми контролю над озброєннями та роззброєння, включаючи аспекти, пов'язані з Договором про звичайні збройні сили в Європі, Договором про відкрите небо, а також заходами зміцнення довіри і безпеки, закріпленими у Віденському документі 1994 року;
- важливим питанням для обговорення є проблема передачі технологій та експорту зброї, що потребує постійного контролю та врегулювання у разі необхідності.

Прихильники вступу України до НАТО висувають думку, що у 1993 році було закладено політико-правову основу у відносинах між державою та Альянсом. В цьому випадку вони роблять посилення на документ «Основні напрями зовнішньої політики України», який ухвалили у Верховній Раді 2 липня 1993 року. Там стверджується, що в умовах зникнення блокового протистояння в Європі важливим стає створення загальноєвропейської структури безпеки на основі існуючих міжнародних інститутів, серед яких НБСЄ, РПАС, НАТО та ЗЄС. Пряме та повне членство України в такій структурі забезпечить необхідні зовнішні гарантії її національної безпеки. З огляду на суттєві зміни, що відбулися після розпаду СРСР і вплинули на сучасну геополітичну ситуацію України, проголошений намір стати нейтральною та позаблоковою державою має бути адаптований до нових умов і не може бути перешкодою для активної участі в загальноєвропейській структурі безпеки [51, с. 28].

Фактично, перша індивідуальна програма партнерства між НАТО та Україною була прийнята в 1995 році, коли Міністр закордонних справ та Генеральний секретар Альянсу надали один одному відповідні листи. Як наслідок, 14 вересня 1995 року індивідуальна програма партнерства в рамках НАТО-Україна була схвалена на засіданні Північноатлантичної Ради [50, с. 25].

Впродовж січня-березня 1996 року між НАТО та Україною було прийнято спільний документ, який мав назву «Реалізація розширення і поглиблення відносин між Україною і НАТО». Відповідно, 3 квітня 1996 року було проведено засідання Політичного комітету НАТО та України в рамках документу, на якому обговорювались проблеми безпеки України, як держави, яка на добровільних засадах відмовилася від володіння ядерною зброєю та європейського континенту в цілому. Таке особливе партнерство для України мало на меті розширення співробітництва у всіх аспектах – військовому, політичному, економічному, науково-технічному, інформаційному,

екологічному тощо. В той час Україна вважала такі особливості співробітництва з НАТО гарантією забезпечення своїх національних інтересів, запобіганням формування так званої «сфери впливу» та створення «сірих зон» безпеки в регіоні Центрально-Східної Європи. Претендуючи та таке специфічне партнерство з Альянсом, Україна в контекст розширення НАТО перебувала в унікальному геополітичному становищі: на західних кордонах знаходились майбутні країни-члени НАТО, а на східних кордонах – Росія і Білорусь, які мали радикально іншу позицію стосовно розширення НАТО [65, с. 390].

Для того, щоб покращити функції для координації в сфері співробітництва та партнерства України з НАТО за розпорядженням Президента України 21 травня 1996 року було організовано Міжвідомчу робочу групу щодо цього питання, а 3 квітня 1997 року вже було підписано Указ про створення Державної міжвідомчої комісії з питань співробітництва України з НАТО. Як наслідок, дана комісія була повноцінним дорадчим органом для підготовки проблемних питань щодо співробітництва з виконавчими та керівними структурами НАТО, з державами-членами Альянсу, пропозицій стосовно координації, організації, контролю та виконання прийнятих з цих питань рішень міністерствами, іншими органами виконавчої влади та державними органами України.

Важливі події у відносинах відбулися 1997 року, коли відбувалися переговори щодо формалізації відносин між НАТО та Україною. Як наслідок, 29 травня цього ж року було додано параграфи про співпрацю в «Хартію про Особливе партнерство між НАТО і Україною» [7, с. 544].

Для того, щоб створити в Україні чинний механізм імплементації Хартії з врахуванням особливих моментів у відносинах з НАТО 4 листопада 1998 року Президент України видав указ затвердити «Державну програму співробітництва України з НАТО на період до 2001 року», в якому наголошувалося, що «...стратегічною метою України є повномасштабна

інтеграція до європейських та євроатлантичних структур і повноправна участь у системі загальноєвропейської безпеки» [50, с. 25].

Важливо підкреслити, що особлива роль в галузі реформування військової сфери України та співпраці НАТО належить діяльності Спільної робочої групи, яка розглядає проблемні питання військової реформи, яка була започаткована для виконання положень Хартії про особливе партнерство між Україною та Альянсом. У цьому контексті Спільна робоча група була постійною діючою площадкою консультацій між НАТО та Україною. Її діяльність полягала в забезпеченні ефективних процесів реформування оборонної галузі України. Фактично, робота даної групи, включала в себе всі аспекти функціонування українського війська, проведення під контролем Альянсу навчань з метою підтримки миру, реалізацій проєктів зі зберігання та утилізації боєприпасів, які містять хімічні речовини, знищення інших видів озброєння [5, с. 7].

В контексті інтеграції країни до НАТО слід забезпечити можливість повноправної участі України у структурах загальноєвропейської безпеки. Відповідно до результатів парламентських слухань 2002 року було прийнято Постанову верховної Ради «Про рекомендації парламентських слухань щодо взаємовідносин та співробітництва України з НАТО». В даному документі наголошується на необхідності активізації процесу, який приведе Україну до членства в Північноатлантичному альянсі [30]. Крім цього, в цей період велись активні обговорення стосовно оновлення Концепції національної безпеки і Воєнної доктрини, а також внесення необхідних змін до законодавства. При цьому увага акцентувалась на впровадженні демократичного контролю щодо силових структур, зокрема на спроможностях Збройних сил України співпрацювати з арміями держав-членів НАТО, військово-технічній співпраці та участі в миротворчих місіях. 22 листопада 2002 року в Празі було ухвалено План дій Україна-НАТО [30].

Протягом періоду з 2003 до 2009 року Україна щорічно представляла свій Цільовий план, що демонструвало активність у процесах наближення до НАТО. Важливим кроком у цьому напрямку стало прийняття Закону України «Про основи національної безпеки України» у червні 2003 року [41]. Основними напрямками державної політики в цій сфері були забезпечення повноправної участі у загальноєвропейських та регіональних системах безпеки, а також стремління до вступу в Європейський Союз і НАТО. Конкретизація намірів України щодо оборонної політики була представлена у новій редакції «Воєнної доктрини України» [4], зміни до якої вносились у період з 2004 до 2012 року.

15 липня 2004 року Президент України ухвалив рішення Ради національної безпеки і оборони (РНБО) про подальший розвиток відносин з НАТО з урахуванням результатів засідання Комісії Україна–НАТО на найвищому рівні, що відбулося 29 червня 2004 року [44]. Основними акцентами були активізація інформаційно-роз'яснювальної роботи, підготовка Цільового плану Україна-НАТО на 2005 рік та участь в операції «Активні зусилля» у Середземному морі.

21 квітня 2005 року, указом Президента Віктора Ющенка, була відновлена перша редакція Воєнної доктрини України, що підтвердило пріоритет вступу до НАТО як кінцеву мету євроатлантичної політики держави [26]. Важливим завданням залишалося глибоке реформування оборонного сектору відповідно до європейських стандартів, що стало ключовим елементом у забезпеченні національної безпеки України.

Ключовим нормативно-правовим актом став Указ Президента від 12 лютого 2007 року «Про Стратегію національної безпеки України» [54], який затвердив Стратегію національної безпеки. У ньому було визначено принципи, цілі, завдання та механізми захисту основних інтересів особи, суспільства та держави. Наступним етапом цього процесу став Цільовий план «Україна – НАТО» на 2009 рік [68]. У документі зазначалося, що одним із пріоритетів

зовнішньої політики України є європейська та євроатлантична інтеграція. Передбачалося проведення експертних консультацій високого рівня та спільних робочих груп з питань військової реформи, планування дій у надзвичайних ситуаціях, науки та оборонно-технічного співробітництва в рамках Комісії Україна – НАТО. Україна визнавала цілі політики партнерства НАТО та зобов'язувалася брати участь у заходах програми «Партнерство заради миру». Підкреслювалася необхідність досягнення військової сумісності зі збройними силами держав-членів НАТО і поглиблення співпраці в інших сферах. Підтверджувалася готовність участі у миротворчих місіях. Військово-технічне співробітництво з НАТО розглядалося як важливий елемент захисту національних інтересів, а також акцентувалася важливість інформування суспільства про євроатлантичний курс України. Основною метою оборонної політики країни було розвиток і підтримка Збройних Сил, а також досягнення взаємосумісності зі збройними силами країн НАТО та ЄС. Одним із завдань виступала розробка проекту Концепції цивільно-військового співробітництва у Збройних Силах, а також розділів бойових статутів «Цивільно-військове співробітництво». Певна увага приділялася співпраці з НАТО у сфері протиповітряної оборони, що мало на меті забезпечення належного рівня безпеки національного і регіонального повітряного простору.

23 грудня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості». Це рішення передбачало відмову від позаблокового статусу і проголошення наміру інтегруватися до євроатлантичних структур безпеки [37].

6 червня 2016 року Президент України своїм Указом затвердив Стратегічний оборонний бюлетень України [44]. Цей документ мав на меті сприяння тісній співпраці з НАТО та впровадженню стандартів Альянсу в усіх аспектах військової діяльності. Напрямки розвитку оборонних сил після 2020 року повинні були бути визначені на основі результатів наступного

оборонного огляду. У Постанові Верховної Ради «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Актуальні питання зовнішньої політики України», проведених 7 грудня 2016 року, підкреслювалася важливість активізації законотворчого процесу для реалізації стратегічного курсу України щодо членства в НАТО та ЄС [42].

8 червня 2017 року парламент ухвалив Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зовнішньополітичного курсу України» [38], який визначав інтеграцію до євроатлантичного безпекового простору як пріоритет національних інтересів, з метою досягнення членства в НАТО.

28 березня 2018 року Президент України затвердив Річну національну програму під егідою Комісії Україна – НАТО на 2018 рік [48]. Виконання цієї програми мало велике значення для системного впровадження планомірних заходів з підготовки держави до набуття членства в НАТО.

Важливі конституційні зміни відбулися з ухваленням Закону України 7 лютого 2019 року «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» [38]. Зміни стосувалися преамбули, в якій Верховна Рада підтверджувала європейську ідентичність українського народу та незворотність євроатлантичного курсу України. Одним із нових повноважень Верховної Ради стало визначення основ внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу на членство в ЄС та НАТО. Конституція була доповнена положенням про те, що Президент України є гарантом реалізації цього стратегічного курсу, а Кабінет Міністрів забезпечує його виконання. Також було виключено пункт 14 Перехідних положень, що регулював використання існуючих військових баз для тимчасового перебування іноземних військових формувань.

24 лютого 2021 року був виданий Указ Президента, яким затверджено нове Положення про річні національні програми під егідою Комісії Україна-НАТО.

Отже, політико-правові основи співпраці України з НАТО є результатом багаторічної еволюції відносин між Україною та Альянсом, які ґрунтуються на взаємних інтересах у сфері безпеки, стабільності та демократії. Інституційні механізми, такі як Річна національна програма під егідою Комісії Україна-НАТО, Партнерство заради миру та спеціальний статус асоційованого партнера, дозволяють Україні інтегруватися у безпекову архітектуру євроатлантичного простору. Важливим є також прийняття Україною внутрішніх реформ, які відповідають стандартам НАТО, особливо в оборонній сфері, що посилює здатність країни до ефективної співпраці та подальшої інтеграції в Альянс. Співпраця з НАТО зміцнює обороноздатність України, її політичну стабільність, а також відкриває шлях до глибшої інтеграції у західні структури безпеки та підтримує рух до повноправного членства в організації.

3.2. Впровадження стандартів НАТО

В Конституції України закріплено стратегічний курс держави на те, щоб отримати повноправне членство в НАТО. Відповідно багато структур мають бути адаптовані до інтеграції до цієї оборонної євроатлантичної системи [31]. Як наслідок, в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну даний стратегічний курс має конкретні особливості відповідно до Стратегії національної безпеки [45] та в Стратегії воєнної безпеки України [46], у яких визначено мету, цілі, пріоритетні напрямки та завдання державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва. Отож, ці аспекти зобов'язують враховувати у сфері оборони та безпеки міжнародно-правові угоди та механізми, що регулюють діяльність Альянсу для того, щоб забезпечити потрібний рівень співпраці в НАТО.

На нашу думку, військова агресія Російської Федерації проти України та посягання на її територіальну цілісність значною мірою активізувала процес інтеграції, адже досягнення Україною сумісності зі стандартами Альянсу на сьогоднішній день є ключовою вимогою, щоб перемогти країну-агресора у війні. Відповідно до положень установчого міжнародно-правового акту НАТО – Вашингтонського договору 1949 року, за яким було засновано Північноатлантичний альянс, кожен, хто планує вступити до НАТО, має відповідати тим принципам, що закріплені в даному договорі [29].

Безперечно, одним з найбільш важливих аспектів, що необхідні для вступу до НАТО, є військова стандартизація відповідно до вимог Альянсу.

Одним із основних критеріїв, необхідних для вступу до НАТО, є досягнення оперативної сумісності зі структурами Альянсу шляхом застосування механізму військової стандартизації. Як наслідок, було видано Указ Президента України «Про Стратегію воєнної безпеки України», у якому йдеться про інтеграцію держави у євроатлантичний безпековий простір та подальше забезпечення сумісності Збройних Сил України з відповідними ключовими структурами інших країн, що входять до складу НАТО, а також подальше реформування військових сил, які повинні включати імплементацію адміністративних, військових, оперативних та технічних стандартів НАТО в національне законодавство [44].

Тривалий час в оборонній та безпековій сферах України всі фактори виготовлення, використання в конкретних цілях, управління життєвим циклом військової техніки та різних видів озброєння регулювалися відповідно до радянських стандартів, що вимагало кардинальних змін в політиці військової стандартизації. Як наслідок, адаптація до стандартів Альянсу є одним з пріоритетних напрямів зовнішньої політики. Крім цього, важливе розуміння юридичної специфіки стандартів НАТО, що дозволяє проаналізувати найбільш оптимальні шляхи їх імплементації в чинне законодавство України, адже ці стандарти містять великий обсяг технічних правил та вимог, які мають для

нашої держави складну та незвичну юридичну природу. Як наслідок, в контексті сьогодення постає нагальна потреба в відповідному правовому забезпеченні оборони держави та системному плановому розвитку військового законодавства, яке з часом буде адаптоване до стандартів Альянсу. У рамках здійснення військової стандартизації та сертифікації озброєння та спеціальної військової техніки в Україні відповідно до стандартів НАТО необхідно враховувати міжнародно-правові особливості, що стосуються процесів створення, ратифікації, введення в дію, зміни та скасування нормативних вимог стандартів.

Інтеграція України до НАТО має відбуватися у різних сферах, зокрема, в галузі сертифікації робіт, товарів та послуг оборонного призначення. Відповідно до пункту 2 розділу II Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військових стандартів» [37] та для того, аби забезпечити нормативно-правове регулювання відносин в галузі військової стандартизації, Наказом Міністра оборони України від 24.02.2020 № 56 [39] затвердили положення про військову стандартизацію, що поширюється на усі складові сектору оборони та безпеки відповідно до принципів взаємосумісності та взаємозамінності, зокрема, завдяки забезпеченню стандартів НАТО. Під поняттям «перехід сил безпеки та оборони на стандарти НАТО» мають на увазі комплекс таких заходів, що спрямовані на адаптацію відповідно до системи національного законодавства договорів щодо військової стандартизації та інших нормативно-правових документів НАТО, які регулюють діяльність оборонної галузі. Слід підкреслити, що в своєму юридичному змісті стандарт Альянсу – це міжнародний документ, який ухвалений консенсусом і схвалений визнаним органом і представниками усіх держав-членів НАТО, а його положення створюють багаторазові та загальні правила, характеристики чи інституції діяльності, що націлені на те, щоб досягти оптимального ступеня узгодженості елементів спільної сфери безпеки і оборони.

Запровадження стандарту НАТО в галузі оборони держав-членів НАТО представляє важливий комплекс заходів, що включає вивчення та ухвалення рішень щодо застосування положень (норм, вимог) стандарту НАТО в секторі безпеки і оборони, а також розроблення відповідного акту законодавства чи документа з військової стандартизації. Як наслідок, мета діяльності у галузі військової стандартизації передбачає досягнення, вдосконалення та підтримку сумісності Збройних Сил України зі збройними силами НАТО та усіх держав-членів Альянсу, а також забезпечення уніфікованості та об'єктів стандартизації та створення єдиної гармонізованої термінології у сфері безпеки і оборони. Сутність організаційно-правового механізму стандартизації НАТО полягає в спрощеній формі в двох ключових елементах: правовій основі та організаційному механізмі. Правову основу механізму складають:

- міжнародні угоди щодо стандартизації (Standardization Agreement – STANAG);
- угоди рекомендаційного характеру (Standardization Recommendation – STANREC);
- союзні та багатонаціональні публікації НАТО (Allied Publication – AP, Multinational Publication – MP);
- інші документи, що пов'язані зі стандартами (Standardization Related Documents – SRD).

Усі процеси, що стосуються прийняття міжнародно-правових актів, проводяться відповідно до вимог стандарту НАТО AAP-03 «Directive for the Production, Maintenance and Management of NATO Standardization Documents» (Директива щодо розроблення, супроводження та управління документами НАТО зі стандартизації). Процес розроблення стандартів може бути розглянутий через призму двох основних підходів: директивного та ініціативного. Директивний підхід передбачає активну участь замовників

робіт з стандартизації у формуванні пропозицій щодо створення нових стандартів, тоді як ініціативний підхід базується на безпосередньому досвіді військових підрозділів, які формують свої пропозиції на основі реального досвіду участі у бойових діях, навчаннях та спільних операціях. Організаційною основою процесу стандартизації є Офіс стандартизації НАТО (NATO Standardization Office, NSO), який було створено 1 липня 2014 року в результаті реформи, що передбачала заміну Агентства стандартизації НАТО. Основна мета Офісу полягає у формуванні ефективної, ієрархічної та багатофункціональної системи стандартів, що відповідають вимогам Альянсу. У своїй діяльності Офіс тісно співпрацює з Конференцією національних директорів озброєнь (CNAD), Міжнародним військовим штабом НАТО, Організацією НАТО з науки і технологій, а також іншими структурними одиницями Альянсу [75].

Політика НАТО у сфері стандартизації реалізується через досягнення стратегічних цілей Альянсу та ґрунтується на тісній і узгодженій співпраці між національними й багатонаціональними структурами, а також збройними силами НАТО. Основою цієї політики є принцип оперативної сумісності, який полягає у здатності держав-членів діяти спільно та ефективно для досягнення визначених тактичних, оперативних і стратегічних цілей [75].

Отже, процес стандартизації НАТО може бути описаний як послідовність етапів, що ведуть до розроблення документів стандартизації НАТО, які підлягають подальшій ратифікації, схваленню, впровадженню та підтримці протягом усього життєвого циклу. Цей процес охоплює розробку і імплементацію процедур, проектів та термінології, які є необхідними для забезпечення оперативної сумісності між державами-членами Альянсу. Дотримання угод, добровільно укладених державами Альянсу для імплементації стандартів у різних сферах — від матеріально-технічних засобів до військових доктрин — є суттєвим чинником, що сприяє інтеграції та співпраці між державами-членами. Стандартизація, як ключовий інструмент

досягнення сумісності, вимагає системного та всебічного підходу, що включає визначення вимог, розробку рішень, їхнє впровадження та подальшу верифікацію.

Вимоги до процесу стандартизації в НАТО визначаються різними рівнями. Перш за все, альянс реалізує процес стандартизації для того, щоб досягти необхідного рівня стандартизації, а також для рекомендації корисних практик в міжнаціональному співтоваристві. Основні вимоги щодо стандартизації класифікуються таким чином:

Сумісність – це така характеристика процесів, послуг, яка забезпечує їхню придатність для спільного використання в конкретних умовах з метою виконання відповідних вимог без виникнення неприйнятних ситуацій.

Взаємозамінність – здатність одного продукту, послуги чи процесу бути використаними замість інших, щоб задовольнити конкретні вимоги.

Спільність – це такий стан складових системи оборони та безпеки, що досягнутий шляхом використання єдиної доктрини, обладнання чи процедур [75].

Як відомо, на різних рівнях стандартизації використовуються конкретні документи:

- Угоди НАТО зі стандартизації (STANAG);
- Рекомендації НАТО зі стандартизації (STANREC);
- Стандарти у сфері оборони держав-членів НАТО;
- Цивільні та оборонні стандарти, прийняті поза структурою Альянсу, але використовувані НАТО;
- Документи, пов'язані з процесом стандартизації (SRD), такі як посібники з впровадження, каталоги національних даних, посібники користувача, довідники, словники тощо [9].

В цьому контексті підкреслюємо, що угоди НАТО про стандартизацію (STANAG) представляють собою найвищий рівень стандартизації, який має статус міжнародного договору, що обов'язково має виконуватись урядами держав. Крім цього, STANAG визначає згоду країн-учасниць Альянсу щодо впровадження стандарту частково чи повністю, з певними застереженнями чи без них для того, аби забезпечити оперативну сумісність. Умови виконання угод STANAG визначаються спеціальними національними процедурами кожної держави, яка входить до складу НАТО. Це забезпечує, що всі учасники Альянсу можуть ефективно співпрацювати та взаємодіяти в рамках спільних операцій.

У червні 2019 року Верховна Рада ухвалила закон, який чітко розділив військові стандарти від національних і визначив терміни, пов'язані з військовою стандартизацією. Міністерство оборони отримало відповідальність за нормативно-правове регулювання у цій сфері. На початку 2020 року було розроблено важливі документи, які систематизували механізм впровадження стандартів НАТО в Україні. Важливою зміною стало те, що звітування про стан впровадження стандартів стало публічним, що дозволяє контролювати прогрес у цій сфері [59].

Також Україна взяла на себе зобов'язання ухвалити п'ять важливих законів, пов'язаних із оборонними закупівлями, розвідкою, парламентським контролем і іншими аспектами. Хоча закони про оборонні закупівлі та розвідку були ухвалені, їх реалізація затягується через потребу розробки підзаконних актів, що викликає занепокоєння серед експертів. Відсутність чіткої імплементації нових законів може призвести до правових колізій між старим і новим законодавством, що потребує термінового вирішення.

Відповідаючи на запитання про основні труднощі, які постають на шляху впровадження стандартів НАТО в Україні, представники Міністерства оборони наголошують на трьох основних аспектах: війна, незнання мов та необхідність значних капіталовкладень у оборонно-промисловий комплекс.

Водночас, за суб'єктивними оцінками, ця проблема збережеться, поки не менш ніж 90% залучених військовослужбовців не досягнуть мінімально необхідного рівня володіння однією з офіційних мов НАТО, що уможливить їм працювати з документами Альянсу [59].

Нераціональне використання людських ресурсів. Продовження часу, необхідного для впровадження стандартів НАТО, пов'язано не лише з низьким рівнем мовної підготовки, а також з неефективним використанням ресурсів.

Плутанина у термінах. В Україні термін «стандарт» вживається не тільки щодо військових стандартів НАТО, але й стосується норм, принципів і практик Альянсу та його держав-членів. Це може вводити в оману. Наприклад, концепції демократичного цивільного контролю над військовою сферою чи сучасних методів управління військовим персоналом не є військовими стандартами, а радше принципами або практиками країн-членів Альянсу.

Недостатня кількість фахівців. Також існує проблема недостатньої кількості спеціалістів, які мають належний рівень мовної підготовки і беруть участь у розробці стандартів НАТО. Цю ситуацію підкреслюють співрозмовники Центру «Нова Європа» у підготовці дослідження. Невисокий рівень англійської мови серед відповідних службовців призводить до затримок у впровадженні стандартів НАТО. Хоча в низці документів прописано конкретні цілі щодо підвищення рівня володіння однією з офіційних мов Альянсу, контроль за змінами у цьому процесі залишається складним. Відсутність чіткої системи моніторингу мовних навичок військовослужбовців ускладнює ситуацію, оскільки співробітники звільняються і переходять на інші посади, що також впливає на загальний прогрес [59].

Процес стандартизації НАТО адаптується до умов сучасності, тому усі країни-члени Альянсу мають бути готові до того, щоб змінити свої національні стандарти та процедури для того, щоб відповідати міжнародним стандартам НАТО. Стандартизація є надзвичайно важливою в контексті обороноздатності

та забезпечення безпеки Альянсу, адже вона впливає на колективну роботу усіх держав, які входять до його складу, зменшуючи ризи та підвищуючи оперативну готовність. Безперечно, процес стандартизації піддається постійному моніторингу експертів, щоб виявити усі можливі шляхи для вдосконалення. Це передбачає перегляд стандартів у відповідь на нові технології, зміни в тактиці ведення бою або нові загрози, з якими стикається Альянс.

3.3. Допомога НАТО Україні

Поряд із політичною підтримкою, практична допомога Україні з боку НАТО також істотно зросла. Негайно після незаконної анексії Криму Росією у 2014 році міністри закордонних справ держав-членів НАТО домовились про ряд заходів для зміцнення спроможності України забезпечувати свою безпеку. Вони ухвалили рішення про розширення практичної допомоги Україні, зміцнивши існуючі програми співпраці та запровадивши нові ініціативи.

На Варшавському саміті НАТО у 2016 році ці зусилля отримали форму Комплексної програми допомоги Україні (КПД), яка спрямована на зміцнення спроможностей України забезпечувати свою безпеку та реалізовувати масштабні реформи згідно з НАТО, євроатлантичними принципами та кращими світовими практиками [3].

Протягом багатьох років у рамках КПД НАТО надавала Україні допомогу у трансформації національних структур безпеки і оборони, надаючи стратегічні консультації через Представництво НАТО в Україні та штаб-квартиру НАТО. Ці програми значно поліпшили потенціал та стійкість українських структур безпеки і оборони, а також підвищили їхню здатність протистояти гібридним загрозам. Альянс і його держави-члени забезпечили активну підтримку в розбудові спроможностей через підготовку, освіту, а також постачання обладнання та техніки [3].

З 2014 року в рамках КПД було створено низку Цільових фондів для забезпечення ресурсів на розвиток спроможностей у ключових сферах. У 2021 році всі існуючі проєкти Цільових фондів об'єднали в єдиний Цільовий фонд КПД для України, який забезпечує гнучке фінансування для короткострокової військової допомоги та довгострокової підтримки в розбудові потенціалу. Цільовий фонд КПД для України охоплює такі напрямки, як командування, управління та зв'язок, медична реабілітація та професійний розвиток, а також включає проєкти з утилізації вибухонебезпечних боєприпасів, безпеки зберігання та кіберзахисту.

На Мадридському саміті НАТО у 2022 році держави-члени вирішили розширити КПД та збільшити підтримку України. Розширена програма включає ініціативи для надання невідкладної військової допомоги та створення структур для довгострокової підтримки, зобов'язавшись виділити близько 800 мільйонів євро на ці цілі [3].

На Вільнюському саміті у 2023 році лідери Альянсу ухвалили рішення про подальший розвиток КПД, перетворивши її на багаторічну програму з постійним фінансуванням, що включає три основні напрямки: відновлення, інституційні перетворення та досягнення оперативної сумісності з НАТО [3].

Допомога НАТО Україні стала ключовим чинником у зміцненні обороноздатності та підтримці суверенітету України перед обличчям російської агресії. Від початку конфлікту НАТО і його союзники надають різнобічну підтримку, що включає військову, технічну, гуманітарну та політичну допомогу. Це партнерство охоплює постачання сучасних систем озброєння, проведення навчань для українських військових, розширення кібербезпеки, а також запровадження економічних санкцій проти Росії. Завдяки цим заходам Україна отримує необхідні ресурси і підтримку для захисту своєї території та майбутньої інтеграції з європейською системою безпеки.

НАТО надає Україні значну підтримку, спрямовану на захист від агресії Росії, посилення безпеки та зміцнення оборонних спроможностей. Альянс координує надходження допомоги, організованої країнами-членами та партнерами, забезпечуючи значний обсяг військових ресурсів. Основним механізмом надання такої допомоги є Комплексна програма допомоги (КПД), що охоплює широкий спектр заходів – від постачання критично необхідного нелетального обладнання до формування нових підходів у підготовці українських військових [23].

Перш за все, НАТО прагне забезпечити здатність України протистояти викликам на полі бою через поступову модернізацію українських оборонних структур і поступову інтеграцію з доктринами Альянсу. У межах КПД, надана допомога включає зимовий одяг, бронежилети, транспорт, засоби зв'язку та медичне обладнання, що допомагають задовольнити поточні потреби Збройних Сил України. Серед стратегічних цілей КПД також є багаторічна програма, яка сприятиме переходу України від радянських стандартів до норм та принципів НАТО. Альянс розглядає цей перехід як важливу умову підвищення обороноздатності України та її поступового наближення до членства в НАТО [6].

Поглиблюючи військово-політичну взаємодію, НАТО створило Раду Україна – НАТО. Ця платформа забезпечує прямий канал для взаємних консультацій і спільного ухвалення кризових рішень. Рада створює умови для тіснішої координації між Альянсом та Україною в питаннях спільних загроз.

Збройні сили України отримують з Альянсу не лише зброю та техніку, але й безпосереднє навчання. Це підвищує рівень підготовки особового складу і дозволяє українським військовим ефективніше користуватися сучасною зброєю. Стаття 5 НАТО гарантує колективну безпеку усім країнам-членам, надаючи їм впевненість у тому, що підтримка України не піддасть ризику їх власну обороноздатність.

Крім військової допомоги, держави-члени Альянсу також надають гуманітарну допомогу, допомагають цивільним особам та підтримують українських біженців. НАТО прагне забезпечити збереження міжнародного правопорядку, активно підтримуючи глобальні ініціативи з розслідування воєнних злочинів і забезпечення відповідальності за них. Зокрема, держави-члени Альянсу співпрацюють з міжнародними організаціями для стабілізації постачання українського зерна на світовий ринок, сприяючи вирішенню продовольчої кризи [1, с. 3].

У відповідь на повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році НАТО активізувало свої оборонні плани. Альянс додатково розгорнув військові формування у країнах Східної Європи, забезпечуючи підвищену готовність і обороноздатність на своєму східному фланзі. Усі ці заходи спрямовані на підтримку стабільності в регіоні та надання Україні необхідної допомоги, яка допомагає їй реалізувати право на самооборону [23].

На Вільнюському саміті 2023 року країни-члени НАТО продовжили реалізацію рішень, ухвалених під час Мадридського саміту, затвердивши нові регіональні плани оборони, спрямовані на протидію ключовим загрозам для Альянсу: Росії та тероризму. Держави-члени взяли на себе зобов'язання спрямовувати щонайменше 2% національного ВВП на оборону, а також прийняли План дій у сфері оборонно-промислового виробництва, що передбачає прискорення спільних закупівель, підвищення рівня оперативної сумісності та розвиток інвестиційних і виробничих потужностей. У межах цього плану було схвалено рамкові контракти на понад 10 мільярдів доларів для покриття критичних потреб, таких як артилерійські боєприпаси 155-мм калібру, протитанкові ракети і боєприпаси для основних бойових танків [64, с. 129].

На саміті у Вашингтоні у 2024 році члени НАТО підтвердили свої зобов'язання щодо фінансування оборонної сфери на рівні 2% ВВП (при цьому дві третини союзників уже досягли цього рівня), а також продовжили розвиток

оборонно-промислових потужностей для забезпечення Альянсу критично важливими ресурсами. Лідери країн НАТО визнали прогрес, досягнутий з часу Мадридського і Вільнюського самітів, у питаннях зміцнення і модернізації Альянсу в контексті нової доби колективної оборони. Серед нових рішень було затверджено подальший розвиток Об'єднаної системи ППО і ПРО для захисту від балістичних загроз, а також посилено кібербезпеку НАТО завдяки створенню Інтегрованого центру кіберзахисту [5].

Для підвищення стійкості своїх суспільств і критичної інфраструктури країни-члени Альянсу нарощують кіберспроможності, розвивають механізми взаємної підтримки у разі кіберінцидентів. Після саботажу на газопроводі «Північний потік» Альянс збільшив військово-морську присутність у Балтійському та Північному морях, а також посилив охорону інших ключових об'єктів інфраструктури. Також НАТО активізувало обмін розвідувальними даними та посилює спостереження для захисту підводної й енергетичної інфраструктури. Держави-члени також вдосконалюють готовність до протидії хімічним, біологічним, радіологічним і ядерним загрозам, посилюють енергетичну безпеку та готуються до реагування на гібридні загрози, зокрема дезінформацію [77, с. 11].

Протягом двох років повномасштабної збройної агресії, з лютого 2022 по лютий 2024 року, Україна отримала від НАТО та інших партнерів допомогу на суму майже \$180 млрд, з яких понад \$100 млрд — це внесок союзників по НАТО. Особливо вагомим став внесок США, які весною 2024 року після складних політичних обговорень у Конгресі та Сенаті схвалили новий пакет допомоги для України в розмірі близько \$61 млрд. На додаток, під час останнього саміту у Вашингтоні союзники ухвалили рішення про новий пакет військової допомоги Україні на суму понад \$43 млрд. Такі заходи спрямовані на посилення обороноздатності України та наближення країни до стандартів НАТО [16].

У межах цих зобов'язань НАТО започаткувало Програму з надання допомоги та тренувань Україні (NSATU), що забезпечить ефективну координацію з постачання обладнання, проведення тренувань та розвитку українських військових сил для досягнення повної сумісності з Альянсом. За словами Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга, Альянс надає Україні безпрецедентну військову підтримку, яка включає постачання артилерійських боєприпасів, танків, броньованих бойових машин, систем ППО, гелікоптерів та іншого сучасного озброєння. Уперше союзники надали Україні ракети великої дальності, такі як британські Storm Shadow та французькі SCALP, а також бойові літаки F-16. Для підвищення обороноздатності країни створено коаліції держав, що забезпечують Україну засобами ППО, артилерією та дронами [79].

Варто також зазначити, що підтримка Альянсу відчуває сильну підтримку з боку громадян країн НАТО. Столтенберг підкреслив солідарність громадян Альянсу з українським народом, що є важливим фактором, адже саме союзники НАТО забезпечують 99% всієї військової допомоги для України. У Брюсселі наголошують, що підтримка сучасною технікою та боєприпасами критично важлива для здатності України вести ефективну боротьбу проти агресора [64, с. 129].

Підтримка НАТО має важливе значення для зміцнення обороноздатності України від початку російської агресії, що розпочалася з анексії Криму у 2014 році. В умовах повномасштабного вторгнення Росії західні партнери, зокрема країни НАТО, стали опорою для України, надаючи їй необхідну військову та матеріальну допомогу для захисту суверенітету та територіальної цілісності.

Одним із головних напрямів підтримки України з боку НАТО є військова допомога. Вона включає комплексне постачання озброєння і техніки, а також багаторівневу підготовку українських військових для підвищення їхньої кваліфікації та зміцнення обороноздатності. У межах

постачання озброєння країни НАТО надають Україні найсучасніші оборонні системи, які стали ключовим компонентом її здатності протистояти агресії. Українська армія отримала різноманітне обладнання, включно з системами протиповітряної оборони (ППО), сучасними бойовими літаками, бронетехнікою, а також широким спектром озброєння. Ці поставки значно розширили технічні можливості українських збройних сил, надаючи їм більше шансів у захисті територіальної цілісності [16].

Крім матеріального забезпечення, союзники по НАТО проводять інтенсивну підготовку українських військових. З 2014 року інструктори країн-членів Альянсу працюють над удосконаленням тактики, розробкою стратегій та підвищенням бойової підготовки українських солдатів. Крім того, такі навчання мають на меті досягнення взаємної сумісності, що дозволяє українським військовим ефективніше взаємодіяти з силами НАТО і приймати стандарти, які є основою для сучасної армії [23].

Технічна і логістична підтримка також має велике значення. Одним із ключових напрямів є співпраця в сфері обміну розвідувальною інформацією. Цей обмін забезпечує Україну актуальними даними, що дозволяє краще розуміти наміри противника і заздалегідь реагувати на можливі загрози. Ще одним важливим аспектом є посилення кібербезпеки України. У зв'язку з тим, що сучасні конфлікти часто мають кіберкомпонент, НАТО надає допомогу в захисті критично важливих систем і установок. Це включає надання технологічної підтримки, тренування з кіберзахисту, а також оперативну допомогу у випадку кібератак на українську інфраструктуру [16].

Не менш важливим напрямом підтримки є гуманітарна допомога. Через війну багато українців постраждали, і мільйони з них опинилися в гуманітарній кризі. НАТО разом із країнами-членами Альянсу забезпечують постачання необхідного медичного обладнання, ліків і засобів першої необхідності для населення та військових, що зазнали поранень. Особлива

увага приділяється підтримці біженців, які були змушені покинути свої домівки [1, с. 8].

Політична підтримка України з боку НАТО відіграє важливу роль у зміцненні позицій країни на міжнародній арені та сприяє реалізації стратегії дипломатичного тиску на Росію. Союзники по Альянсу активно підтримують економічні санкції, що були введені проти Росії, з метою послаблення її ресурсів і здатності продовжувати агресивну політику. Ці санкції обмежують фінансові потоки, технологічні ресурси, а також торгівлю, що має на меті створити суттєві бар'єри для економічного зростання та військової промисловості Росії [16].

Окрім економічного тиску, важливим напрямом політичної підтримки є дипломатичні зусилля країн НАТО. Альянс надає всебічну підтримку мирним переговорам і міжнародним ініціативам, спрямованим на відновлення територіальної цілісності України. Країни-члени НАТО підтримують Україну у рамках міжнародних інституцій, закликають до дотримання міжнародного права і засуджують дії Росії, вносячи ясність у позицію глобальної спільноти щодо неприйнятності агресії.

Надання Україні статусу партнера з розширеними можливостями у червні 2020 року стало важливим визнанням стратегічної ролі України в межах європейської безпеки. Цей статус став важливим кроком до поглиблення співпраці України з НАТО, підвищив рівень взаємодії української армії з країнами Альянсу та покращив спільну військову підготовку, особливо у протидії загрозам у Чорноморському регіоні. Як свідчить досвід, така співпраця дала змогу українським збройним силам успішно протистояти російській агресії, особливо на ранніх етапах вторгнення [23].

Енергетична безпека України є критично важливою в умовах постійних загроз з боку агресора, особливо з огляду на конфлікт з Росією. Війна показала, що енергетична незалежність та безпека країни є ключовими факторами для її

суверенітету та стабільності. Україна має значні ресурси, зокрема, запаси природного газу, вугілля та відновлювальних джерел енергії, однак її енергетична інфраструктура потребує модернізації і захисту [49].

У рамках енергетичної політики Україні необхідно зосередитися на диверсифікації постачань енергоресурсів, щоб зменшити залежність від односторонніх джерел, таких як Росія. Однією з стратегій є інтеграція в європейську енергетичну мережу, що дозволить Україні отримати доступ до альтернативних джерел енергії та технологій. Також важливою є розробка відновлювальних джерел енергії, які зможуть не лише задовольняти внутрішні потреби, але й сприяти експорту [49].

Україна активно співпрацює з НАТО та Європейським Союзом у сфері енергетичної безпеки. Це включає обмін інформацією, спільні тренування та підготовку, а також допомогу в модернізації енергетичної інфраструктури. НАТО визнало, що безпека України має значення для безпеки всього регіону, тому підтримка Києва є важливою для стабільності Європи в цілому.

В умовах збройної агресії Україна зіткнулася з численними викликами у сфері енергетики, включаючи атаки на енергетичну інфраструктуру. Відповідно, український уряд вживає заходів для захисту критично важливих об'єктів, забезпечення безперебійних постачань електроенергії та опалення. Залучення міжнародної допомоги та співпраці з іншими державами є необхідними для зміцнення енергетичної безпеки України в ці непрості часи [49].

Усі аспекти підтримки, від військової до політичної, підкреслюють стратегічну значущість України для НАТО, оскільки забезпечують захист демократичних цінностей і стабільності в регіоні. Завдяки багатогранній підтримці, Україна сьогодні має змогу не лише захищати свій суверенітет, а й зміцнювати свої оборонні спроможності, отримуючи необхідні ресурси для тривалої і ефективної протидії агресору.

3.4. Стратегічна візія НАТО щодо членства України

Стратегічне бачення НАТО щодо членства України відображає прагнення зміцнити безпеку та стабільність у євроатлантичному просторі, розширюючи співпрацю з країнами, які поділяють цінності демократії та миру. У відповідь на нові виклики, НАТО підтримує євроатлантичні прагнення України та її зусилля в зміцненні обороноздатності та розвитку демократичних інституцій. Політика Альянсу щодо України базується на довгостроковому партнерстві та поступовому наближенні країни до стандартів НАТО, що сприяє посиленню регіональної безпеки та забезпечує стабільний розвиток в умовах сучасних геополітичних загроз.

На офіційному сайті Альянсу стверджується, що на Бухарестському саміті в 2008 році держави-члени НАТО, або так звані союзники, офіційно заявили про намір надати Україні майбутнє членство в Альянсі. Цей крок заклав основу для потенційного вступу України до НАТО та визначив важливість подання заявки на приєднання до Плану дій щодо членства. Він являє собою програму НАТО, що охоплює комплексні реформи в політичній, економічній, оборонній, ресурсній, безпековій та правовій сферах, спрямовані на забезпечення відповідності стандартам Альянсу для країн-кандидатів. Проте на Вільнюському саміті 2023 року держави-члени ухвалили рішення скасувати вимогу виконання Україною Плану дій щодо членства, тим самим скоротивши процес приєднання з двох етапів до одного. Такий підхід суттєво прискорює шлях України до членства. На Вашингтонському саміті 2024 року члени Альянсу підтвердили свою прихильність до підтримки України в її незворотному русі до членства, зазначивши, що запрошення до вступу буде можливим після досягнення консенсусу серед членів Альянсу та виконання визначених умов [23].

Незважаючи на амбіції, реалії міжнародної політики свідчать про те, що членство України в НАТО в умовах активної збройної агресії є складним завданням. Як зазначив канцлер Німеччини Олаф Шольц: «Країна, яка веде

війну, не може стати членом Альянсу», і це підкреслює необхідність завершення конфлікту як ключової умови для інтеграції [71].

Для України важливо чітко усвідомити, що виконання вимог НАТО не є одномоментним завданням, а потребує тривалих зусиль у багатьох сферах. Першочерговим завданням є проведення реформ у секторі оборони та безпеки. Модернізація збройних сил повинна стати основою для інтеграції до Альянсу. Це передбачає не лише технічне переоснащення військ, але й адаптацію організаційної структури до стандартів НАТО. Співпраця з Альянсом у навчанні та підготовці військових, обмін досвідом з міжнародними партнерами та залучення іноземних інструкторів стануть важливими кроками для покращення обороноздатності [66].

Паралельно з військовими реформами, Україні необхідно продовжувати зміцнювати політичну стабільність. Підтримка демократії, прозорість у діяльності державних інститутів та боротьба з корупцією мають стати невід'ємною частиною стратегії. Міжнародна спільнота очікує від України не лише військової готовності, але й впевненості в тому, що державні інститути здатні функціонувати ефективно та підзвітно. Ця складова особливо важлива в умовах, коли західні країни вимагають дотримання демократичних стандартів і принципів [22].

Одночасно, Україні слід активно вести дипломатичну роботу, залучаючи міжнародних партнерів для підтримки свого прагнення до членства в НАТО. Важливо наголошувати на тому, що членство в Альянсі не лише укріпить безпеку України, але й стане важливим фактором стабільності для всього регіону. Протистояння Росії вимагає єдності, і міжнародна підтримка у вигляді зобов'язань з боку НАТО та його країн-членів може суттєво посилити позиції України на переговорах [60].

Після завершення конфлікту важливо буде реалізувати план відновлення країни. Повернення до мирного життя потребуватиме великих зусиль, але саме

в цей період України має можливість продемонструвати свою готовність до інтеграції в європейські структури. Відновлення країни, повернення біженців, залучення інвестицій і проведення необхідних реформ створять умови, за яких НАТО може розглянути можливість прийняття України до своїх лав [14].

У контексті глобальних політичних змін, Україні також варто розглянути альтернативні сценарії, які можуть виникнути залежно від політичної ситуації у світі, зокрема у США. Зміни в адміністрації можуть відкрити нові можливості для отримання військової допомоги, а також для перегляду підходів до безпеки в регіоні. Якщо США ухваллять рішення про підтримку членства України в НАТО, це може стати значним стимулом для інших країн-членів Альянсу. Проте, Україні доведеться подолати багато труднощів, оскільки країни-члени НАТО залишатимуться обережними щодо прийняття нових членів, поки Україна веде військові дії. Ця обережність обумовлена не лише побоюваннями щодо ескалації конфлікту, але й необхідністю збереження стабільності в самій організації. Тому Україні важливо активно працювати над зміцненням своїх оборонних позицій, зміцненням внутрішньої безпеки, а також доводити свою готовність до співпраці в умовах нових викликів, які стоять перед НАТО [60].

Загалом, стратегія виконання вимог НАТО для вступу України передбачає комплексний підхід, спрямований на реалізацію політичних, економічних і військових реформ, які забезпечать стабільність і безпеку не лише для України, але й для всього регіону. Продовження активних зусиль у цих напрямках стане основою для успішного виконання вимог НАТО та інтеграції України в Альянс після завершення збройної агресії Росії проти України.

На сьогоднішній день Президент України Володимир Зеленський продовжує активно шукати міжнародну підтримку для реалізації свого плану перемоги. В умовах військової агресії Росії, що триває, він прагне зміцнити обороноздатність України, підвищити рівень безпеки та стабільності в регіоні.

Водночас західні столиці все більше усвідомлюють необхідність перегляду своєї політики стосовно України, враховуючи нові реалії безпеки в Європі.

Ключовим наступним кроком може стати зобов'язання щодо членства України в НАТО, яке передбачає застосування статті 5 про взаємну оборону для територій України, контрольованих Києвом. Це зобов'язання може стати важливим сигналом для Москви, підтверджуючи, що агресія проти України має серйозні наслідки. Зобов'язання НАТО в рамках статті 5 забезпечить Україні необхідну військову підтримку, посилить її позиції на міжнародній арені та допоможе уникнути подальшої ескалації конфлікту. Цей підхід, відомий як «західнонімецьке рішення», передбачає нову стратегію для України, яка включає в себе не лише військову, але й політичну та економічну компоненти. Хоча існують певні паралелі з ситуацією Німеччини після 1945 року, між ними є також суттєві відмінності. Німеччина була поділена після війни, розв'язаної нею ж, тоді як територіальна цілісність України під загрозою через агресію Росії. Якщо для Німеччини були чітко визначені кордони окупаційних зон, то в Україні таких узгоджених ліній не існує. Ситуація ускладнюється відсутністю західних військ на території України, що робить цей процес більш складним і потребує ретельного планування та координації з міжнародними партнерами [63].

Окуповані Росією території України піддаються насильницькій русифікації, що є частиною ширшої стратегії Кремля щодо зміни демографічного та культурного ландшафту. Президент Росії Володимир Путін називає ці території «новими регіонами Росії», що свідчить про його наміри щодо їх постійного контролю. Ймовірність мирного повернення цих територій Україні в майбутньому, подібно до того, як це сталося зі Східною Німеччиною за Михайла Горбачова, виглядає малоімовірною, особливо в умовах активної агресії та мілітаризації з боку Росії.

Західна Німеччина стала членом НАТО у 1955 році та співзасновником Європейського економічного співтовариства у 1957 році, що допомогло їй

стати важливим гравцем у європейській політиці. Нині Україна має статус кандидата на вступ до ЄС, але для реалізації «західнонімецького рішення» НАТО має доповнити цей процес. Безпека є основою для повернення українців з-за кордону, залучення інвестицій та проведення необхідних реформ для вступу в ЄС. Стабільність і безпека, забезпечені членством в НАТО, сприятимуть економічному розвитку України та зміцненню її міжнародних позицій [23].

Незважаючи на втрату частини територій, результати опитування Київського міжнародного інституту соціології показали, що 47% українців готові прийняти цю ситуацію, якщо це супроводжуватиметься фінансуванням реконструкції та перспективами членства в ЄС і НАТО. Це свідчить про готовність населення до жорстких компромісів в інтересах національної безпеки та стабільності [63].

Отже, стратегія України щодо вступу до НАТО вимагає комплексного підходу, орієнтованого на виконання вимог Альянсу та зміцнення внутрішніх структур країни. Завершення військових дій стане важливим етапом на шляху інтеграції, оскільки активні бойові дії ставлять під загрозу безпеку як України, так і НАТО. Для досягнення мети Україні необхідно реалізувати військові, політичні та економічні реформи, зміцнити демократичні інститути та активно співпрацювати з міжнародними партнерами. Дипломатичні зусилля і комунікація з країнами-членами НАТО також мають велике значення. Стратегічний курс України на вступ до НАТО може стати основою для забезпечення безпеки і стабільності в регіоні, відкриваючи нові перспективи розвитку країни в європейських структурах.

3.5. Нові формати військової підтримки України

З початком повномасштабного вторгнення в 2022 році міжнародна спільнота, особливо країни, що входять до складу НАТО та їхні партнери, докладають вагомих зусиль для того, щоб надати військову допомогу Україні,

яке веде збройне протистояння проти Росії. Фактично, на сьогоднішній день ключовим форматом співпраці став Рамштайн – серія зустрічей Контактної групи з оборони України.

Відзначаємо, що сфера безпеки є одним з пріоритетних напрямів розвитку зовнішньої дипломатії України. В контексті збройного конфлікту найважливіше значення має надання країні боєприпасів, постачання необхідної зброї, техніки що вказує на союзницькі відносини з іншими країнами. Зокрема, понад 50 країн, що належать до складу групи Рамштайн, стали важливими партнерами для України в процесі збройного конфлікту, що свідчить про міжнародну солідарність та підтримку. Тим не менш, питання безпеки не залежить лише від військової допомоги [11].

Дослідники стверджують: «Шлях до створення формату «Рамштайн» розпочався ще у 2014 році з моменту протидії гібридній агресії Росії. Однак він став реальним механізмом тоді, коли союзники та партнери усвідомили масштаби російської загрози, повірили в здатність України до перемоги та переконалися в безальтернативності цього вибору» [47]. Висуваємо припущення, що в майбутньому стратегічне партнерство України з іншими державами буде базуватися на основі комплексного підходу до національної безпеки. Як наслідок, діяльність формату Рамштайн в контексті збройної агресії Росії проти України зосереджена на координації міжнародної військової підтримки для зміцнення обороноздатності України. Основні напрями діяльності включають:

- 1) Відновлення територіальної цілісності України: перемога у збройному протистоянні, покарання держави-агресора та всіх осіб, що причетні до геноциду та екоциду, а також компенсація всіх збитків, що були завдані.
- 2) Підвищення обороноздатності: зміцнення та реформування силових структур, а також сектору безпеки з метою підвищення рівня

здатності держави оборонятися від зовнішніх загроз, зокрема терористичного та воєнного характеру.

3) Набуття Україною членства в НАТО: інтеграція держави в Альянс, що буде запобігати російській агресії та гарантувати безпеку іноземних інвестицій в повоєнний розвиток.

4) Військово-технічне співробітництво: покращення активної співпраці з західними партнерами для того, щоб отримати доступ до сучасних технологій та озброєння, що необхідні для модернізації Збройних сил та тотальної відбудови промислово-оборонного сектору після збройної агресії.

5) Зовнішні гарантії безпеки: забезпечення двосторонніх домовленостей з членами НАТО на період до офіційного вступу до Альянсу для надання тимчасових гарантій безпеки.

6) Вдосконалення мобілізаційної системи: підвищення ефективності мобілізаційних та людських ресурсів з метою забезпечення довготривалої обороноздатності.

7) Створення безпечних умов життєдіяльності: в період збройного протистояння це активний захист об'єктів критичної інфраструктури від повітряних атак, розмінування територій, а також захист цивільного населення під час воєнних дій.

8) Соціальний захист військових: підтримка для військових та їхніх сімей, зокрема, тих, хто бере участь в бойових діях та постраждав від збройного протистояння через спеціально створені програми соціальної допомоги [47].

Міжнародна коаліція з понад 50 країн, створена з ініціативи США у форматі «Рамштайн», стала не лише основним джерелом військової допомоги для України, але й може вважатися вдосконалим механізмом у рамках НАТО та ЄС для надання допомоги країнам-членам у випадку криз і збройних

конфліктів. На 12-й зустрічі коаліція зобов'язалася виділити Україні військову допомогу на суму \$65 млрд. Серед найбільших донорів військової та фінансової допомоги в рамках «Рамштайну» є США, Велика Британія та Німеччина. Основними «рушіями» у наданні сучасних озброєнь Україні (гаубиці, РСЗВ, дрони, танки, далекобійні ракети, літаки) виступають Велика Британія, Польща, країни Балтії (Литва, Латвія, Естонія), а також країни Північної Європи, зокрема Нідерланди та Данія [47].

Окрім Рамштайну Україна встановлює партнерство з іншими країнами за допомогою інших ініціатив. Зокрема, двосторонні угоди між НАТО та Україною є важливою домовленістю в процесі покращення обороноздатності. Дані угоди включають багато аспектів, які стосуються не тільки постачання необхідних видів озброєння, але й підготовки та навчання українських військових. Варто зазначити, що такі домовленості забезпечують тісну співпрацю між країнами-членами НАТО та Україною в галузі військової освіти. Як наслідок, держави, що входять до складу Альянсу беруть участь в підготовці військових кадрів та тренують їх на своїй території. Це передбачає базову підготовку та спеціалізоване навчання, відповідно до потреб української армії. Як результат, військові отримують необхідні знання та навички в конкретних галузях, які необхідні для виконання бойових завдань [6].

Крім цього, двосторонні угоди між НАТО та Україною забезпечують підтримку оборонної інфраструктури. У цьому контексті модернізація та вдосконалення військових баз є одним з важливих завдань, яке реалізується в рамках співпраці. Зокрема, країни-члени НАТО допомагають забезпечити для України логістичні зв'язки та ефективне реагування на загрози. Технологічна підтримка також надається Альянсом, адже українські військові отримують доступ до новітніх технологій, потреба в яких є під час бойових дій. Це включає інтеграцію сучасних систем управління, зв'язку та розвідки, які підвищують загальну ефективність військових операцій.

Як бачимо, двосторонні угоди між НАТО та Україною забезпечують комплексний підхід до покращення обороноздатності України. Ця співпраця є надзвичайно важливою для забезпечення національної безпеки України в умовах зростаючих викликів [6].

Ініціативи Європейського Союзу з військової допомоги Україні займають ключове місце в зусиллях ЄС щодо зміцнення безпеки та стабільності в регіоні. В рамках цих ініціатив Європейський Союз активно підтримує Україну через різноманітні фінансові програми, серед яких виділяється Європейський фонд миру. Цей фонд, створений для забезпечення фінансових ресурсів, має на меті покращення обороноздатності країн, які стикаються з загрозами безпеці, зокрема і для України [61, с. 7].

Фінансова підтримка, що надається через Європейський фонд миру, використовується для закупівлі сучасної зброї та військового обладнання. Це дозволяє Україні отримати доступ до новітніх технологій і озброєнь, необхідних для забезпечення національної безпеки в умовах збройного конфлікту. Завдяки цим ресурсам українські збройні сили можуть модернізувати свої арсенали та впроваджувати ефективніші методи ведення бойових дій [24].

Проте підтримка Європейського Союзу не обмежується лише фінансуванням. Окрім матеріальної допомоги, ЄС також надає технічну підтримку, що включає консультації, тренінги та обмін досвідом. Ця технічна допомога сприяє інтеграції України в європейські оборонні структури, що є важливим кроком у напрямку зміцнення взаємодії між українськими військовими та арміями країн ЄС. Таке співробітництво дозволяє українським військовим отримувати знання та навички, необхідні для ефективної роботи в міжнародному контексті, а також покращує координацію під час спільних військових навчань і операцій [61, с. 7].

Таким чином, ініціативи Європейського Союзу з військової допомоги Україні становлять комплексний підхід, який поєднує фінансові ресурси, технічну допомогу та інтеграцію в європейські оборонні структури. Це підкріплює зусилля України у забезпеченні національної безпеки та сприяє стабільності в регіоні в цілому.

Формат «Коаліції за підтримку України» є важливою ініціативою, яка була створена для консолідації зусиль кількох країн в умовах зростаючих загроз безпеці України. Ця коаліція об'єднує держави, які готові надати військову допомогу Україні, і створює платформу для координації зусиль у забезпеченні обороноздатності країни [61, с. 7].

Однією з основних цілей коаліції є спільне постачання військового обладнання. Країни, які беруть участь у цій ініціативі, працюють над формуванням злагодженого плану, що дозволяє зібрати ресурси з різних джерел. Це дозволяє не лише забезпечити українських військових необхідним обладнанням, але й уникнути дублювання зусиль. Наприклад, кожна країна може взяти на себе зобов'язання постачати конкретні види озброєння або техніки, що оптимізує логістичні процеси та зменшує терміни поставок [56].

Крім постачання озброєння, коаліція також сприяє спільному навчанні українських військових. Учасники коаліції організовують навчальні програми та тренінги, які проводяться на території партнерських країн або в Україні. Це включає в себе як базову підготовку, так і спеціалізовані курси, які відповідають специфічним потребам українських Збройних сил. Таким чином, українські військові отримують доступ до новітніх методів ведення бою та сучасних технологій, що підвищує їхню ефективність на полі бою [56].

На нашу думку, координація зусиль у рамках коаліції дозволяє не лише оптимізувати ресурси, але й забезпечити більш ефективну підтримку України в цілому. Країни-учасники обмінюються інформацією, досвідом та найкращими практиками, що сприяє кращому розумінню ситуації на фронті та

можливостям українських військових. Це також дозволяє швидше реагувати на змінні умови конфлікту та адаптувати стратегії підтримки відповідно до потреб України.

Отже, формат «Коаліції за підтримку України» відіграє ключову роль у формуванні комплексного підходу до військової допомоги, об'єднуючи зусилля кількох країн для досягнення спільної мети — зміцнення обороноздатності України та забезпечення її безпеки

Висновки до 3 розділу

В умовах повномасштабної збройної агресії Росії співпраця України з НАТО набуває нових значень і підходів, що визначає важливість політико-правових основ, на яких вона ґрунтується. Взаємовідносини між Україною та НАТО базуються на довгостроковій стратегії євроатлантичної інтеграції, що підтверджується відповідними угодами та деклараціями. Основними

аспектами цього співробітництва є впровадження стандартів НАТО, що забезпечує підвищення оперативної сумісності Збройних сил України з арміями країн-членів Альянсу.

Надання допомоги Україні з боку НАТО, що включає як військову, так і гуманітарну підтримку, стає критично важливим фактором у боротьбі з агресією. Ця допомога не лише посилює обороноздатність України, але й сприяє її військовій модернізації через навчання особового складу та постачання сучасного озброєння. Таким чином, допомога НАТО слугує не лише негайною реакцією на загрози, але й довгостроковою інвестицією в безпеку та стабільність регіону.

Крім того, стратегічна візія НАТО щодо членства України свідчить про готовність Альянсу підтримувати країну у її прагненні до інтеграції в євроатлантичні структури, незважаючи на складну геополітичну ситуацію. У цьому контексті особливо важливим є розвиток нових форматів партнерства, які враховують сучасні виклики безпеки. Розширення співпраці у військовій сфері, зокрема через нові механізми військової підтримки, демонструє прагнення НАТО адаптуватися до умов, що швидко змінюються, та реагувати на потреби України. З моменту початку збройного конфлікту в 2022 році, формат Рамштайн став ключовим інструментом у координації військової допомоги, об'єднавши зусилля понад 50 країн. Важливими напрямками діяльності є відновлення територіальної цілісності, підвищення обороноздатності, інтеграція в НАТО, вдосконалення мобілізаційних систем, а також створення безпечних умов для цивільного населення. Така комплексність вимагає тісної співпраці між державами, що входять до складу коаліції, а також реалізації двосторонніх угод між НАТО та Україною, які забезпечують підтримку в навчанні військових і модернізації інфраструктури.

Отже, співпраця України з НАТО в умовах агресії з боку Росії є динамічним процесом, що базується на спільних цінностях, стратегічних інтересах та прагненнях до зміцнення безпеки в Європі. Це взаємодія не лише

зміцнює обороноздатність України, але й підкріплює загальні зусилля щодо стабілізації безпекової ситуації в регіоні, що має безпосереднє значення для майбутнього європейської та євроатлантичної інтеграції.

ВИСНОВКИ

Дослідження ролі НАТО як системи колективної безпеки в умовах сучасних загроз, зокрема збройної агресії Росії проти України, виявляє суттєві трансформації, які відбуваються в міжнародній системі безпеки. Основні результати дослідження можна підсумувати в кількох ключових аспектах:

1. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 2022 року суттєво змінило міжнародну систему безпеки. Дослідження свідчать, що тривале воєнне протистояння між державами призводить до зростання глобальних загроз. Збройна агресія в Україні стала викликала кардинальні зміни в балансі світових сил і поставила під загрозу міжнародні норми, закріплені в міжнародному праві. Агресія Росії загрожує не лише територіальній цілісності України, а й стабільності всього міжнародного середовища.

2. Нова стратегічна концепція НАТО, затверджена 29 червня 2022 року, стала відповіддю на нові виклики, що постали перед Альянсом у зв'язку з російською агресією. Цей ключовий документ окреслює пріоритети діяльності НАТО на найближче десятиліття, враховуючи як традиційні, так і нові загрози, такі як тероризм, кіберзагрози та зміни клімату. У концепції підкреслюється, що Росія є «найбільш значною і прямою загрозою» безпеці країн-членів Альянсу, в той час як Китай також визнано важливим фактором, що потребує уваги. Ця стратегічна концепція закладає основи для формування нових механізмів безпеки, що сприяють обороні та стримуванню, запобіганню кризам та їх ефективному врегулюванню, а також розвитку міжнародної співпраці. У ній акцентується на важливості політичної єдності, військової готовності та технологічної переваги для адекватного реагування на нові виклики безпеки.

3. Збройна агресія Росії проти України стала каталізатором глибоких трансформацій у системі міжнародної безпеки та самій структурі НАТО. Відновлення територіальної цілісності України та справедливе покарання агресора є основними аспектами, що сприяють відновленню миру в Європі. Це підкреслює важливість колективної безпеки та спільних зусиль держав у забезпеченні стабільності та захисту демократії на глобальному рівні.

4. НАТО, як провідна модель колективної безпеки, демонструє свою ефективність у забезпеченні стабільності та безпеки в євроатлантичному регіоні. Альянс не лише захищає територіальну цілісність своїх членів, але й

активно працює над розв'язанням глобальних проблем безпеки. Розширення партнерських відносин та співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН і ЄС, свідчать про готовність НАТО діяти спільно в умовах кризи. Структура НАТО, що включає цивільні та військові органи, забезпечує ефективне управління та прийняття рішень. Політичні рішення, ухвалювані в рамках Північноатлантичної ради, а також діяльність спеціалізованих комітетів, таких як Комітет оборонного планування і Комітет ядерного планування, сприяють координації зусиль усіх країн-учасниць у сфері безпеки. Проте системи колективної безпеки, включаючи НАТО, стикаються з численними викликами. Необхідність дотримання принципів міжнародного права, розширення організації, а також реформи для підвищення ефективності миротворчих операцій є важливими аспектами, що потребують уваги, особливо в умовах бездіяльності ООН у протидії агресії та забезпеченні колективної безпеки.

5. У контексті масштабної збройної агресії Росії співпраця України з НАТО отримує нові значення та підходи, що підкреслює важливість політико-правових основ цієї взаємодії. Взаємини між Україною та НАТО ґрунтуються на довгостроковій стратегії євроатлантичної інтеграції, підтвердженій відповідними угодами та деклараціями. Основними напрямками цього співробітництва є впровадження стандартів НАТО, що забезпечують підвищену оперативну сумісність Збройних сил України з арміями країн-членів Альянсу.

6. Допомога НАТО Україні, що включає як військову, так і гуманітарну підтримку, стає критично важливим чинником у боротьбі з російською агресією. Ця підтримка не лише зміцнює обороноздатність України, але також сприяє її військовій модернізації через навчання особового складу та постачання сучасного озброєння. Таким чином, допомога НАТО є не лише оперативною реакцією на загрози, а й довгостроковою інвестицією в безпеку та стабільність регіону.

7. Крім того, стратегічна візія НАТО щодо членства України свідчить про готовність Альянсу підтримувати країну в її прагненні до інтеграції в євроатлантичні структури, незважаючи на складну геополітичну ситуацію. У цьому контексті особливо важливим є розвиток нових форматів партнерства, які відповідають сучасним викликам безпеки. Розширення військової співпраці через нові механізми підтримки демонструє прагнення НАТО адаптуватися до швидко змінюваних умов і реагувати на потреби України. З початку збройного конфлікту в 2022 році формат Рамштайн став основним інструментом у координації військової допомоги, об'єднавши зусилля понад 50 країн. Важливими напрямками діяльності є відновлення територіальної цілісності, підвищення обороноздатності, інтеграція в НАТО, вдосконалення мобілізаційних систем, а також створення безпечних умов для цивільного населення. Така комплексність вимагає тісної співпраці між державами-учасниками коаліції, а також реалізації двосторонніх угод між НАТО та Україною, що забезпечують підтримку в навчанні військових і модернізації інфраструктури.

Отже, співпраця України з НАТО в умовах російської агресії є динамічним процесом, що базується на спільних цінностях, стратегічних інтересах та прагненнях до зміцнення безпеки в Європі. Це взаємодія не лише укріплює обороноздатність України, але й підкріплює загальні зусилля щодо стабілізації безпекової ситуації в регіоні, що має безпосереднє значення для майбутнього європейської та євроатлантичної інтеграції.

Таким чином, подальші дослідження в цій сфері не лише поглиблюють наше розуміння сучасних загроз, але й визначають шляхи вдосконалення міжнародних механізмів безпеки. Це, в свою чергу, підтримує політичні рішення, спрямовані на забезпечення миру та стабільності в Європі і в світі загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексієвець М., Алексієвець Л., Знак В. Україна – НАТО: історіографія відносин (1991–2020). Сторінки історії. 2022. Вип. 55. С. 1–10.

2. Васильєв Г. Ю. Підтримка міжнародної безпеки – глобальна проблема людства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2014. № 2 (21). С. 155-166.
3. Відносини з Україною. Організація Північноатлантичного договору. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm (дата звернення: 05.09.2024).
4. Герасимчук Т. Євроінтеграційні процеси в Україні: історичні, культурні, політико-правові та психологічні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції : *тези конференції*. 12–13 квітня 2023р., м. Київ. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 132-136.
5. Горбулін В.П. Взаємовідносини Україна – НАТО в контексті євроатлантичних інтеграційних процесів. *Національна безпека і оборона*. 2003. № 7. С. 5 – 7.
6. Давліканова О. Двосторонні безпекові угоди — милиця на шляху до НАТО. URL: <https://tyzhden.ua/dvostoronni-bezpekovi-uhody-mylytsia-na-shliakhu-do-nato/> (дата звернення: 17.09.2024).
7. Довідник НАТО. *Brussels: Office of Information and Press, 2001. 608 p.*
8. Дужич Л. Забезпечення міжнародної безпеки міжнародноправовими засобами. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2010. Вип. 88. Ч. 1. С.114–115.
9. Затоковенко М. , Прихненко М. Російсько-українська війна: причини та вплив на трансформацію міжнародної безпеки. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/14674-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-29198-1-10-20231226%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/14674-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-29198-1-10-20231226%20(2).pdf) (дата звернення: 17.09.2024).

10. Карпенко О. В. Забезпечення національної безпеки в контексті участі України в діяльності міжнародних організацій. *Політичне життя*. 2020. № 2. С. 118–124.
11. Країни «Рамштайну» зобов'язалися надати Україні військову допомогу на \$65 млрд. *Українська правда*, 25 травня 2023 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/05/25/7403876/> (дата звернення: 17.09.2024).
12. Кручініна О. Україна–НАТО: проблеми та перспективи співпраці в умовах російсько-української війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. № 2 (16). 2023. С. 145-152.
13. Максимець В., Вівсяна В. Співробітництво України та НАТО у протидії деструктивним інформаційним впливам російської федерації (2022–2023 рр.). *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 2(58) 2023. С. 74-80.
14. Меморандум про співпрацю між Міністерством освіти і науки України та Центром інформації та документації НАТО в Україні. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_79926.htm (дата звернення: 02.08.2024).
15. Моренчук А., Фудонюк С. НАТО: історія, діяльність, структура, перспективи. Луцьк : РВВ «Вежа». 2008. 28 с.
16. НАТО і боротьба проти тероризму. Організація Північноатлантичного договору. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_48801.htm (дата звернення: 17.09.2024).
17. НАТО: історія, діяльність, структура. URL: https://natodef.gromadosvita.org.ua/downloads/n-d_1.pdf (дата звернення: 12.06.2024).

18. НАТО як організація колективної безпеки. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/pro-nato/nato-yak-organizaciya-kolektivnoyi-bezpeki> (дата звернення: 12.06.2024).
19. Нестерцова-Собакарь О. Поглиблення відносин стратегічного партнерства з організацією Північноатлантичного договору (НАТО) як пріоритетний напрямок захисту національних інтересів у сфері зовнішньополітичної діяльності. *Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету*. 2022. С. 318–320.
20. Новий генсекретар НАТО прибув до Києва. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-zahroza-viyny.html> (дата звернення: 11.09.2024).
21. Основні напрями зовнішньої політики України. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 37. С. 935 – 948.
22. Офіс зв'язку НАТО в Україні. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_79926.htm (дата звернення: 15.10.2024).
23. Офіційний сайт Організації Північно-Атлантичного договору. Відповідь НАТО на вторгнення Росії в Україну. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_192648.htm?selectedLocale=uk. (дата звернення: 11.09.2024).
24. Панченко Ю. Бій за європейське майбутнє: як дії влади поставили Грузію на поріг революції. *Європейська правда, 8 березня 2023 р.* URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/03/8/7157542/> (дата звернення: 22.09.2024).
25. Панько В.О. Євроатлантична інтеграція України в контексті збройної агресії Росії : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавра : спец. 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії / наук.

кер. Н. І. Романюк ; Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2024. 80 с.

26. Питання Воєнної доктрини України. Указ Президента України від 21.04. 2005 р. № 702/2005 URL://[https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/702/2005](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/702/2005) (дата звернення: 02.09.2024).

27. Північноатлантичний Альянс. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/11561/1/%D0%9F%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE-%D0%90%D1%82%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%90%D0%BB%D1%8C%D1%8F%D0%BD%D1%81%202012-10-29.pdf> (дата звернення: 02.09.2024).

28. Північноатлантичний договір Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 року URL : [http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/950_008](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/950_008) (дата звернення: 11.09.2024).

29. Північноатлантичний договір від 4 квіт. 1949 р. URL: <https://surl.li/itpqz> (дата звернення 22.09.2024).

30. План дій Україна-НАТО. URL://https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_19547.htm?selectedLocal e=uk (дата звернення: 22.09.2024).

31. Президент: Україна продовжить закріплений у Конституції стратегічний курс – набуття повноправного членства в ЄС і НАТО. *Президент України*: веб-сайт. URL: <https://surl.li/knuui> (дата звернення: 11.05.2024).

32. Примуш Р. Б. Система колективної безпеки як основа національної та міжнародної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 5-6. С. 71-75.

33. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року “Про Стратегію воєнної безпеки України” : Указ

Президента України від 25 бер.2021 № 121/2021. URL: <https://surl.li/cnbgd> (дата звернення: 22.09.2024).

34. Про внесення змін до деяких законів України щодо військових стандартів. Закон України від 06.06.2019 р. № 2742-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019.№ 29. С 117.

35. Про стратегію національної безпеки:Указ Президента України від 14 вер. 2020р. № 392/2020. URL: <https://surl.li/cnbft> (дата звернення: 11.05.2024).

36. Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості. Закон України від 23.12. 2014р. № 35-VIII URL://<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19#> (дата звернення: 01.09.2024).

37. Про внесення змін до деяких законів України щодо зовнішньополітичного курсу України. Закон України від 08.06. 2017р. № 2091-VIII URL://<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2091-19> (дата звернення: 22.09.2024).

38. Про внесення змін до Конституції України. Закон України від 07.02. 2019р. № 2680-VIII URL://<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19> (дата звернення: 22.09.2024).

39. Про затвердження Положення про військову стандартизацію : Наказ міністра оборони від 24 лют. 2020 р. № 56.URL: <https://surl.li/kixz> (дата звернення: 22.09.2024).

40. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки. Указ Президента України від 21.02.2017р. №43/2017 URL://<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43/2017> (дата звернення: 22.09.2024).

41. Про основи національної безпеки України. Закон України від 19.06. 2003р. № 964-IV URL://<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 22.09.2024).

42. Про Рекомендації парламентських слухань. Постанова Верховної Ради України від 24.05.2017р. №2069-VIII
URL://<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2069-19> (дата звернення: 16.07.2024).
43. Про річні національні програми під егідою Комісії Україна-НАТО. Указ Президента України від 24.02. 2021р. №72/2021
URL://<https://www.president.gov.ua/documents/722021-36825> (дата звернення: 22.09.2024).
44. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року. Указ Президента України від 06.06 2016р. №240/2016
URL://<https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137> (дата звернення: 22.08.2024).
45. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 листопада 2005 року. Указ Президента України від 27.12. 2005р. N 1861/2005
URL://<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861/2005> (дата звернення: 22.09.2024).
46. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 липня 2004 року. Указ Президента України від 15.07. 2004р. N 800/2004
URL://<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800/2004> (дата звернення: 03.09.2024).
47. «Рамштайн»: становлення та місія. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3618714-ramstajn-stanovlenna-ta-misia.html> (дата звернення: 17.09.2024).
48. Річна національна програма під егідою Комісії Україна – НАТО на 2018 рік. Затверджена Указом Президента України від 28.03. 2018р. № 89/2018
URL://<https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/58/62/> (дата звернення: 22.09.2024).

49. Роль НАТО в забезпеченні енергетичної безпеки та захисті енергетичної інфраструктури. Аналітична записка. НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/rol-nato-v-zabezpechenni-energetichnoi-bezpeki-ta-zakhisti> (дата звернення: 17.09.2024).
50. Співробітництво України з НАТО в рамках програми “Партнерство заради миру” (інформаційна довідка). Наука і оборона. 1998. № 4. С. 23 – 32.
51. Стратегічна концепція НАТО – 2022. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf 14 с (дата звернення: 17.09.2024).
52. Стратегічні концепції НАТО: історія та сучасність крізь призму безпеки. Україна до НАТО. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/75-rokiv-nato/strategich> (дата звернення: 17.09.2024).
53. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України. Інтернет-Представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> (дата звернення: 14.09.2024).
54. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється». Затверджена Указом Президента України від 12.02. 2007р. № 105 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105/2007> (дата звернення: 01.09.2024).
55. Стужук Ю., Шпура М. Співробітництво України з НАТО: історична ретроспектива та сучасність. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. № 3(76), 2022. С. 118-125.
56. Танкова, авіаційна, ІТ та інші: які коаліції для підтримки України створили союзники. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/02/29/infografika/bezpeka/tankova-aviaczijna-it->

ta-inshi-yaki-koalicziyi-pidtrymky-ukrayiny-stvoryly-soyuznyky(дата звернення: 22.09.2024).

57. Тодоров І. Україна – НАТО: сучасний стан відносин і перспективи. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/56843/1/%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%90%20%E2%80%93%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E.pdf> (дата звернення: 17.09.2024).

58. Указ Президента України від 13.03. 2006р. N215/2006 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215/2006> (дата звернення: 27.09.2024).

59. Україна і стандарти НАТО: що зроблено за президентства Зеленського? URL: https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/FINAL_Ukraine-NATO_Zel_ukr.pdf (дата звернення: 11.09.2024).

60. Україна - НАТО в запитаннях і відповідях. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_79926.htm (дата звернення: 11.09.2024).

61. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. Аналітична доповідь Центру Разумкова. Національна безпека і оборона. № 1-2. 2022 р. с. 6-9.

62. Україна у системі міжнародної безпеки: монографія. За ред. О.С. Власюка. Київ, Фоліант; Стило, 2009. С. 94

63. Україну можуть прийняти в НАТО за «західнонімецьким» підходом. URL: <https://www.unian.ua/politics/vstup-ukrajini-v-nato-alyans-mozhe-rozglyanuti-zahidnonimeckiy-pidhid-12795156.html> (дата звернення: 11.09.2024).

64. Франчук Ю., Пендюра М. Україна – НАТО: напрями співпраці, їх важливість та значення для світового правопорядку. Актуальні проблеми правопорядку і правової культури: зб. наук. праць. 2023. С. 128–131.

65. Храбан І.А. Система європейської безпеки і напрями воєнно-політичної інтеграції України до її структур : монографія. Київ: Варта, 2005. 544 с.
66. Центр інформації і документації НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/inform-center/nidc> (дата звернення: 11.09.2024).
67. Цивільні та військові структури НАТО. Частина II. URL: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-ukr-2006/Part3.pdf> (дата звернення: 17.09.2024).
68. Цільовий план Україна – НАТО на 2009 рік. Додаток до Указу Президента України від 02.03. 2009р. N116/2009 URL://<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/2009> (дата звернення: 12.09.2024).
69. Чернега О. Б., Іваненко І. А. НАТО та система міжнародної безпеки : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Донецький національний ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Донецьк : [б.в.], 2009. 228 с.
70. Чехович Т. В. Забезпечення міжнародної безпеки міжнародно-правовими засобами. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 277-283.
71. Шольц каже, що Україна не може зараз вступити до НАТО. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sholts-nato-vstup-ukrayina/33172288.html> (дата звернення: 27.10.2024).
72. Що таке НАТО? URL https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/3/pdf/240311-what-is-nato-ukr.pdf (дата звернення: 17.09.2024).
73. Braumoeller B. The Great Powers and the International System. Systemic Theory in Empirical Perspective. Cambridge University Press, 2013. 297 p.
74. Chatham House, The Royal Institute of International Affairs. Seven ways Russia's war on Ukraine has changed the world. Chatham House. 20 February, 2023.

URL: <https://www.chathamhouse.org/2023/02/seven-ways-russias-war-ukraine-has>
(дата звернення: 02.09.2024).

75. Directive for the Production, Maintenance and Management of NATO Standardization Documents. Globalspec: веб-сайт. URL: <https://surl.li/knupv>(дата звернення: 08.09.2024).

76. Green J., Henderson C., Ruy T. Russia's attack on Ukraine and the jus ad bellum. Journal on The Use of Force and International Law. 2022. Vol. 9, No. 1. Pp. 4–30.

77. Hunter R. The Ukraine crisis: why and what now. Survival. 2022. Vol. 64. Is. 1. Pp. 7–28.

78. Official web-site North Atlantic Treaty Organization. Relations with Ukraine. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm?selectedLocale=en
(дата звернення: 01.09.2024).

79. The UN Turns Seventy-Five. Here's How to Make it Relevant Again. Global Memo by NIIA, COMEXI, ORF, PISM, SAIIA, IISS, CIGI, RSIS, Chatham House, ISS, INSS, GRF, INSOR, CARI, GRC, IAI, SIIS. URL: <https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/un-turnsseventy-five-heres-how-make-it-relevant-again> (дата звернення